

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІЗМАЇЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра дошкільної та початкової освіти

**ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ У
ПІДСИСТЕМІ «СТАРШИЙ ДОШКІЛЬНИК-
ПЕРШОКЛАСНИК»**

Кваліфікаційна робота здобувача
освітнього ступеня магістр
спеціальності 013 Початкова освіта
освітньої програми Початкова освіта.
Інклюзивна освіта в початковій школі
Кравчук Ірини Ігорівни
Керівник
д.п.н., проф. Кічук Н. В.
Рецензент – к.п.н. доц. Холостенко Ю.В.

Робота допущена до захисту
на засіданні кафедри управління підприємницькою та туристичною
діяльністю

протокол № ____ від « ____ » _____ 20__ р.

Завідувач кафедри

(підпис) (прізвище, ініціали)

Робота пройшла публічний захист
на відкритому засіданні ЕК

« ____ » _____ 20__ р.

Оцінка _____

(за стобальною шкалою) (за традиційною шкалою)

Голова ЕК

(підпис) (прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМ ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ІНКЛЮЗИВНІЙ ОСВІТІ.....	10
1.1. Інтерактивні технології як предмет сучасних досліджень учених	10
1.2. Інклюзивна освіта: концепція та принципи.....	15
1.3. Роль інтерактивних технологій у сучасній початковій інклюзивній освіті	21
Висновки до першого розділу.....	27
РОЗДІЛ 2. СВОЄРІДНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ТА ПЕРШОКЛАСНИКІВ.....	29
2.1. Психолого-педагогічні особливості 5-7 років з ООП	29
2.2. Педагогічний потенціал інтерактивних технологій в успішному переході дитини від дошкільної до початкової освіти.....	36
2.3. Специфіка інтерактивних вправ для старших дошкільників та першокласників з ООП.....	41
Висновки до другого розділу	50
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ ПІДСИСТЕМІ «СТАРШИЙ ДОШКІЛЬНИК-ПЕРШОКЛАСНИК.....	52
3.1. Професійна компетентність педагога – провідний чинник успішного впровадження інтерактивних технологій у підсистемі «старший дошкільник – першокласник»	52
3.2. Порівняльна ефективність традиційного й експериментального підходів	62
Висновки до третього розділу.....	70
ВИСНОВКИ.....	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ	76

ДОДАТКИ.....	83
--------------	----

ВСТУП

Сучасна освіта в Україні, орієнтована на інтеграцію європейських цінностей, ставить перед педагогами завдання забезпечення доступності якісної освіти для всіх дітей, зокрема тих, які мають особливі освітні потреби (ООП). Інклюзивна освіта як одна з ключових тенденцій розвитку освітньої системи передбачає створення умов для успішного навчання й соціалізації дітей у спільному освітньому просторі. Використання інтерактивних технологій у навчанні є надзвичайно важливим, особливо у підсистемі «старший дошкільник-першокласник», адже цей період є визначальним для розвитку когнітивних, емоційних та соціальних навичок дітей.

Актуальність досліджуваної теми полягає в тому, що запровадження інтерактивних технологій в інклюзивній освіті є нагальним завданням сучасної педагогічної науки і практики. У старшому дошкільному віці та в перші роки навчання в школі формуються базові навички соціалізації, мовлення, пізнання і саморегуляції. Використання інтерактивних методів дозволяє максимально адаптувати освітній процес до потреб дітей з ООП, сприяючи їх включенню в освітнє середовище та забезпечуючи рівний доступ до якісної освіти. Проте в сучасній педагогічній літературі питання адаптації інтерактивних технологій саме для цієї вікової групи досліджено недостатньо, що й зумовлює актуальність теми.

Мета дослідження – розробити й теоретично обґрунтувати ефективні способи впровадження інтерактивних технологій в інклюзивній освіті дітей 5-7 років з ООП.

Виходячи з мети, сформульовано наступні **завдання дослідження**:

- проаналізувати сучасний стан наукової розробленості проблеми інтерактивних технологій в інклюзивній освіті;
- визначити специфіку навчальних і виховних потреб дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку з ООП;

- розробити та апробувати інтерактивні методики для роботи з дітьми в підсистемі «старший дошкільник – першокласник»;
- здійснити порівняльний аналіз ефективності традиційних і інтерактивних підходів до інклюзивної освіти;
- визначити практичні рекомендації щодо впровадження інтерактивних технологій в освітній процес.

Об’єкт дослідження – освітній процес у контексті інклюзивного навчання дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку.

Предмет дослідження – інтерактивні технології в інклюзивній освіті як засіб адаптації освітнього середовища для дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку з ООП.

Гіпотеза дослідження. Використання інтерактивних технологій в інклюзивній освіті сприятиме більш успішній соціалізації, адаптації та когнітивному розвитку дітей з ООП у підсистемі «старший дошкільник – першокласник», порівняно з традиційними методами навчання.

Під час роботи було використано наступні методи дослідження:

- теоретичні: аналіз, синтез, порівняння наукової літератури з проблеми інтерактивних технологій та інклюзивної освіти;
- емпіричні: спостереження, педагогічний експеримент, тестування, анкетування педагогів і батьків;
- методи математичної статистики: кількісна та якісна обробка даних експериментального дослідження.

Джерельна база дослідження. Дослідження базувалося на матеріалах вітчизняної та зарубіжної літератури з інклюзивної освіти, педагогіки, психології, нормативно-правових документів у галузі освіти та результатах практичного досвіду роботи в освітніх установах.

Відповідно до положень Національної стратегії розвитку освіти в Україні, однією з ключових цілей її модернізації є впровадження ефективної системи інклюзивної освіти. Ця система спрямована на забезпечення права

дітей із різними рівнями психофізичного розвитку на спільне навчання та виховання у звичайних освітніх закладах, максимально наближених до їхнього місця проживання. Основою такої освіти є принципи гуманізації та індивідуалізації, які акцентують увагу на врахуванні унікальних психологічних і фізичних особливостей кожної дитини та створенні умов для її гармонійного розвитку.

Дослідженням питань інклюзії та інклюзивної освіти займаються численні науковці як за кордоном, так і в Україні. Серед них виділяються праці А. А. Колупаєвої, Н. В. Заєркової, А. О. Трейтак, І. Б. Кузави, О. М. Таранченко, Т. В. Скрипник, І. Ф. Прокопенко, Н. П. Тарнавської, М. А. Порошенко тощо. Їхні праці значною мірою сприяли розвитку підходів до адаптації освітніх процесів для дітей з особливими освітніми потребами.

Проблематика підготовки учасників інклюзивного освітнього процесу також стала об'єктом численних досліджень. А. Г. Обухівська, Т. В. Жук, Т. Д. Ілляшенко, О. Б., Нагорна, Л. О. Калмикова, Ю. Д. Бойчук, К. І. Васильєва, Н. М. Голуб та інші дослідники вивчали різні аспекти цього процесу. Окремі питання залучення дітей з обмеженими можливостями до навчання в загальноосвітніх школах, їхньої соціалізації та реабілітації розглядали О. М. Вержиховська, Н. М. Гончарук, І. Л. Рудзевич, Г. В. Беленька.

Істотний вплив на становлення системи спеціальної освіти здійснили класичні праці В. Є. Береки, А. В. Галаса, І. П. Аносова, М. В. Елькіна, М. М. Головова, К. В. Аймедова, В. В. Бабієнко, В. А. Бабієнко, В. В. Сторож тощо. У їхніх роботах досліджувалися особливості розвитку психічних процесів дітей, механізми формування їхньої соціально-комунікативної активності, а також засоби корекційного виховання для підготовки до навчання в школі. Історія спеціальної освіти в Україні також вивчалася через призму розвитку підходів до підтримки дітей з різними психофізичними порушеннями та корекції їхніх поведінкових і когнітивних особливостей.

Навчання дітей з особливими потребами засобами інформаційно-комунікативних технологій досліджувалися в працях О. О. Гриб'юк, В. М.

Дем'яненко, М. І. Жалдак, Ю. Г. Запорожченко, С. Г. Литвинової, О. М. Мельник, Ю. Г. Носенко, А. В. Гета, В. М. Заїки, В. В. Коваленко та ін.

На основі аналізу джерел стає очевидним, що питання організації інклюзивного навчання дітей з обмеженими можливостями є надзвичайно актуальним і багатогранним. Воно потребує подальшого вдосконалення, зокрема у сфері практичного застосування інклюзивного підходу в загальноосвітніх навчальних закладах. У цьому контексті предметом нашого дослідження є педагогічні умови організації інклюзивного навчання молодших школярів із затримкою психічного розвитку, що дозволяють забезпечити ефективне включення таких дітей у навчальний процес і сприяють їхній інтеграції в суспільство.

Наукова новизна кваліфікаційної роботи:

- уточнено поняття «інтерактивні технології в інклюзивній освіті» у контексті роботи з дітьми старшого дошкільного та молодшого шкільного віку;
- розроблено інтерактивні методики, адаптовані до потреб дітей з ООП;
- визначено порівняльну ефективність традиційних і інтерактивних підходів до інклюзивної освіти у досліджуваній віковій групі.

Практичне значення результатів дослідження. Результати дослідження можуть бути використані в освітніх закладах, що працюють в умовах інклюзії, для підвищення якості навчання дітей з ООП. Розроблені методичні рекомендації сприятимуть підвищенню кваліфікації педагогів і вдосконаленню освітнього процесу.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження були представлені на науково-практичних конференціях, а саме на:

- 1) X Всеукраїнській науково-практичній конференції «Науковий пошук студентів та аспірантів XXI ст.: сучасні проблеми та тенденції розвитку гуманітарних і соціально-економічних наук» (15 листопада 2024 р., м. Ізмаїл),

тези «Педагогічний потенціал інтерактивних технологій інклюзивної освіти дітей 5-7 років»;

2) Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації» (29 листопада 2024 р., м. Переяслав), тези «Актуалізація інклюзивної освіти учнів передшкільного та молодшого шкільного віку – сучасна тенденція гуманізації українського соціуму».

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. У першому розділі розглядаються теоретичні аспекти інклюзивної освіти та інтерактивних технологій. У другому – аналізуються особливості інклюзивного навчання дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку. У третьому – представлено результати експериментального дослідження та розроблено практичні рекомендації. Всього в роботі 84 сторінки та 8 таблиць.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМ ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ІНКЛЮЗИВНІЙ ОСВІТІ

1.1. Інтерактивні технології як предмет сучасних досліджень учених

Інтерактивні технології є інноваційним, креативним та динамічним методом організації навчальної діяльності. Їх сутність полягає у створенні умов для активної взаємодії учасників навчального процесу, які стають рівноправними партнерами у співпраці. Слово «інтерактив» походить від англійського «interact»: «inter» означає взаємний, а «act» – діяти. Таким чином, інтерактивність передбачає здатність вступати у взаємодію, вести діалог або співпрацювати як із людиною, так і з технічними засобами, наприклад, комп'ютером[48, с. 29].

Інтерактивне навчання спирається на активну взаємодію між учасниками освітнього процесу, включає елементи співнавчання, моделювання життєвих ситуацій, рольові ігри та спільне розв'язання проблем. Це сприяє не лише засвоєнню знань, але й розвитку вмінь аргументувати, слухати іншу точку зору, формулювати власну думку та уникати конфліктів.

Інтерактивні технології стали об'єктом численних досліджень, зокрема у сфері педагогіки, когнітивної психології та цифрових технологій. Наприклад, дослідження Національного тренінгового центру (США, штат Меріленд) у 1980-х роках довели, що інтерактивні методи навчання підвищують рівень засвоєння матеріалу. В основі цих висновків лежить «Піраміда навчання», яка ілюструє, що ефективність традиційних лекцій становить лише 5%, тоді як інтерактивні підходи (дискусії, практичні заняття) забезпечують до 90% засвоєння матеріалу[2, с. 197].

Науковцями розроблено базові принципи інтерактивного навчання, тож М. Гладун та М. Сабліна виділяють наступні принципи:

1. Принцип активності – кожен учасник повинен брати участь у процесі взаємодії, забезпечуючи динаміку навчання.
2. Принцип відкритого зворотного зв'язку – обговорення ідей, корекція думок та аналіз взаємодії.
3. Принцип експериментування – стимулювання пошуку нових рішень і творчого підходу.
4. Принцип довіри – створення атмосфери співпраці через зміну традиційних стереотипів спілкування.
5. Принцип рівності позицій – спільна діяльність учнів і вчителя, що дозволяє учням брати на себе роль лідера чи організатора[9, с. 35].

Інтерактивні методи мають історичні корені. Ще в античні часи Конфуцій, Сократ та Платон підкреслювали важливість навчання через діалог, роздуми і спільний пошук істини. Конфуцій використовував метод вільних бесід і ставив учням запитання, які стимулювали їхнє мислення. Сократівський метод запитань і відповідей заклав основу сучасних інтерактивних підходів, які активно застосовуються в проблемному навчанні[2, с. 116].

За словами Н. В. Заєркової та А. О. Трейтяк, у середні віки ці ідеї були забуті, але в епоху Відродження вони відродилися. Жан-Жак Руссо наголошував на значенні самостійного пошуку істини, а Мішель де Монтень закликав розвивати розумові здібності через активну участь учнів у навчальному процесі[15, с.31].

Сьогодні інтерактивні технології широко застосовуються в освітніх системах України та світу. Вони забезпечують можливість:

- творчого осмислення навчального матеріалу;
- розвитку навичок аргументації, спілкування і критичного мислення;
- моделювання соціальних ситуацій для формування цінностей та соціального досвіду;

- участі у групових проектах, що стимулює ініціативу та командну співпрацю.

Застосування інтерактивних методів сприяє інтенсифікації навчального процесу, полегшує засвоєння складних концепцій і допомагає учням активно брати участь у створенні навчального контенту. Це забезпечує глибше залучення учнів і мотивує їх до самостійного навчання.

Таким чином, інтерактивні технології не лише трансформують підходи до навчання, але й відкривають нові горизонти для досліджень у сфері освіти, педагогіки та соціальної взаємодії.

У педагогічній думці минулого століття інтерактивні методи навчання були не лише об'єктом досліджень, а й активно використовувалися на практиці, хоча їх доля в освітніх процесах залежала від соціально-політичних умов.

Вчена А. А. Колупаєва зосереджувала увагу на так званому «дослідному методі» спроб і помилок, що сприяє розвитку самостійного мислення, навички аналізу помилок і знаходження оптимальних рішень. Вона наголошує на тому, що саме цей підхід дає змогу формувати в учнів здатність творчо підходити до вирішення завдань, розвиваючи критичне мислення[18].

І. Б. Кузава у своїх роботах підкреслює значущість спостереження, мови й мислення як базових елементів у процесі навчання. На його думку, свобода є необхідною умовою розвитку, яка дозволяє учням виявляти свої індивідуальні здібності та креативність[21].

Значна увага в педагогіці XIX-XX століть почала приділятися ігровій діяльності. Первісно ігрові методи були засновані як ключовий компонент початкової освіти, однак поступово вони набули поширення й у старших класах, а також у студентських колективах. Ігровий підхід довів свою ефективність у формуванні навичок співробітництва, розвитку емоційного інтелекту та стимулюванні пізнавальної активності.

Відомий педагог А. С. Макаренко бачив у грі багатофункціональний засіб виховної роботи. За його словами, гра сприяє формуванню колективізму, свідомої дисципліни, творчої спрямованості, інтелектуального та естетичного розвитку дітей. Він наголошував на важливості педагогічного керівництва грою: вчитель має активно брати участь у процесі гри, щоб зрозуміти дітей і зробити навчання більш ефективним[2, с. 77].

У 1920-х роках інтерактивні методи стали поширеними завдяки масштабному реформуванню української освіти. Зокрема, вони застосовувалися для розвитку співпраці між учнями та стимулювання їхньої активності. Проте за умов тоталітарного режиму, що утвердився у 1930-х роках, ці методи були критиковані як «буржуазні», і система освіти набула авторитарного, репродуктивного характеру, із жорсткою стандартизацією та уніфікацією[2, с. 82].

Сьогодні інтерактивне навчання розглядається як перспективний напрямок педагогіки, що сприяє розвитку співробітництва та комунікації між учасниками навчального процесу. Це питання активно вивчається у працях таких дослідників, як С. Г. Литвинової, О. М. Мельник, О. Казачінер, Н. М. Компанець, Л. В. Коваль-Бардаш. Вони підкреслюють, що сучасні методи інтерактивного навчання базуються на діалозі, спільному вирішенні завдань і практичній взаємодії учнів[23, 27, 32].

Інтерактивні методи мають значний потенціал у вихованні особистості, стимулюванні розвитку соціальних та когнітивних компетенцій. Вони є одним із основних елементів модернізації сучасної системи освіти.

Сучасні дослідники акцентують увагу на значущості інтерактивних технологій у різних сферах освіти та професійної діяльності. О. І. Пошетун та Л. В. Пироженко зауважують на тому, що інтерактивні методи навчання разом із мультимедійними технологіями сприяють кращому засвоєнню матеріалу завдяки його яскравості та різноманітності. Відчуття новизни стимулює інтерес студентів до навчання, розвиваючи їхню самостійність і креативність у навчальному процесі[44, с. 92].

Дослідники М. Гладун та М. Сабліна підкреслюють, що інтерактивні технології сприяють співпраці, взаємодії та активній участі учасників навчального процесу. Зокрема, це дозволяє учням і викладачам краще обмінюватися ідеями та створювати спільні проєкти, що значно підвищує ефективність навчання[9, с. 37].

Відзначається, що інтерактивні технології, такі як ділові ігри, вебінари та віртуальні класи, допомагають створити комфортне навчальне середовище, яке стимулює активність учнів і сприяє формуванню позитивного ставлення до навчання. Такі технології є не лише інструментом передачі знань, а й засобом соціальної адаптації.

Ці підходи підкреслюють необхідність постійного оновлення освітніх технологій відповідно до сучасних викликів, сприяючи розвитку компетенцій XXI століття.

Сучасний етап розвитку суспільства та оновлення соціального і духовного життя вимагають переходу освіти на якісно новий рівень, відповідний міжнародним стандартам. У сучасній освітній сфері ключовим є пріоритет загальнолюдських цінностей. В основі особистісно-орієнтованого підходу до навчання лежить принцип, за яким головною фігурою освітнього процесу стає сам учень.

Формування і розвиток особистості відбувається у навчальному процесі за таких умов:

- створення позитивного середовища для навчання;
- почуття рівності серед однолітків;
- підтримка доброзичливої атмосфери в колективі для досягнення спільних цілей;
- усвідомлення цінності колективної праці;
- активна участь учня в освітньому процесі, що стимулює його саморозвиток і самоаналіз.

На сьогодні джерелами знань можуть бути не лише вчителі, але й сучасні медіа – комп'ютери, телебачення, відео. Учням важливо навчитися аналізувати отриману інформацію, інтерпретувати її та застосовувати в реальних ситуаціях, розвивати критичне мислення та висловлювати свої ідеї. У цьому значну роль відіграють інтерактивні технології.

Інтерактивне навчання базується на діалозі та взаємодії. Це форма організації освітнього процесу, метою якої є створення комфортного середовища, в якому кожен учень відчуває успішність і впевненість у своїх можливостях.

Науковці наголошують, що інтерактивне навчання забезпечує постійну комунікацію між учасниками освітнього процесу. За словами Л. Г. Новак, сутність інтерактивного підходу полягає в активній взаємодії всіх учасників процесу, де вчитель і учень виступають рівноправними партнерами[36, с. 11].

Ця методика сприяє не лише набуттю предметних знань, але й формуванню ключових життєвих цінностей, комунікативних навичок та атмосфери співпраці. Вона передбачає моделювання реальних життєвих ситуацій, рольові ігри, колективне розв'язання завдань, що виключає домінування однієї думки. Це навчає дітей демократичному спілкуванню, критичному мисленню і прийняттю обґрунтованих рішень.

1.2. Інклюзивна освіта: концепція та принципи

Аналіз наукових джерел свідчить про різноманітні підходи до тлумачення понять «інклюзія» та «інклюзивна освіта». У деяких роботах можна виявити навіть протилежні погляди щодо розуміння поняття «інклюзивна освіта». Зокрема, Н. П. Тарнавська зазначає, що феномен інклюзивної освіти варіюється від некваліфікованого ентузіазму щодо повної інклюзії до реалістичного оцінювання можливостей спільного навчання дітей з особливими освітніми потребами та здорових дітей[55, с. 85].

Філософія інклюзії полягає в тому, що люди, і особливо діти, не повинні бути ізольованими від суспільства через особливості розвитку чи інвалідність. Соціальна взаємодія між різними членами соціуму є необхідною для формування особистості та демократичного суспільства. Філософія інклюзії базується на вірі в те, що кожна людина, незалежно від вад, має право на освіту та умови життя, які максимально наближаються до нормальних. Вона передбачає значні зміни в культурі, політиці та практиці шкіл. Одним із аспектів інклюзивної освіти є забезпечення ефективності навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітніх закладах, акцентуючи увагу на соціалізації таких дітей та якості їх навчання. Важливо, що діти з особливими потребами стають частиною загального шкільного середовища та спільнот, отримуючи право на рівне ставлення та повагу.

Інклюзія ґрунтується на концепції «нормалізації», яка передбачає, що життя людей з обмеженими можливостями має бути максимально наближеним до умов і стилю життя всієї громади. Принципи «нормалізації» підтримуються міжнародними правовими актами, такими як Декларація ООН про права розумово відсталих (1971), Декларація про права інвалідів (1975), Конвенція про права дитини (1989) тощо. Зокрема, Декларація ООН про права розумово відсталих стала першим нормативно-правовим документом, який визнав осіб з порушеннями психофізичного розвитку як суспільно повноцінну категорію, що потребує соціального та правового захисту[55, с. 119].

Термін «інклюзія» запозичено з англійської мови («inclusion»), що означає залучення або приєднання. Провідна українська науковиця в галузі корекційної педагогіки, М. А. Порошенко, визначає інклюзивну освіту як «об'єднану освітню систему, що забезпечує належну освіту всім учням; повне залучення дітей з різними здібностями до різних аспектів шкільної освіти, доступних для інших дітей»[45, с. 220]. Це поняття відображає освітній аспект педагогічної науки, спрямованої на підвищення рівня освіти кожного громадянина та подолання ізоляції осіб з обмеженими можливостями, забезпечуючи їм рівні права.

Сучасна педагогіка використовує термін «інклюзія» для позначення процесу навчання дітей з обмеженими функціональними можливостями у загальноосвітніх школах. У міжнародній практиці (США, Канада, Великобританія), де вже понад 50 років реалізується концепція соціальної інтеграції дітей з особливими потребами, інклюзія поступово замінила поняття «інтеграція». Механічне об'єднання дітей з особливими потребами та з нормальним розвитком в одному класі не гарантує їх повної участі в житті колективу[53, с. 52].

Часто терміни «інклюзія» та «інтеграція» плутають, однак інклюзія є більш широким поняттям. Інтеграція – це процес залучення дітей з фізичними чи розумовими порушеннями до загально-світнього навчального середовища, пристосовуючи їх до стандартних умов. Натомість інклюзія вимагає нової методології навчання, яка враховує потреби всіх дітей, включаючи обдарованих і тих, хто має особливі освітні потреби.

У зв'язку з цим, умови навчання в звичайній школі мають бути організовані так, щоб задовольняти індивідуальні потреби кожного учня. Сучасне суспільство визнає інклюзію гуманною та ефективною освітньою системою, здатною задовольнити потреби дітей з різними рівнями психофізичного розвитку, а також сприяти створенню інклюзивного суспільства, де визнаються права людей з обмеженими можливостями на освіту та участь у соціальному житті.

Інклюзивне навчання – це складний процес, що забезпечує рівний доступ до якісної освіти для дітей з особливими освітніми потребами, організуючи їхній навчальний процес у загальноосвітніх закладах за допомогою особистісно орієнтованих методів навчання. Основні принципи інклюзивної освіти були визначені у Саламанській декларації (1994 р.), де наголошується на праві всіх дітей на отримання освіти разом з іншими, без будь-яких дискримінацій[26, с. 49].

Концепція інклюзивного навчання включає такі ідеї, як визнання рівноцінності всіх учнів і педагогічних працівників, забезпечення активної

участі учнів у навчальному процесі, зміни в політиці та практиці навчальних закладів для задоволення потреб кожної дитини, а також подолання бар'єрів у отриманні освіти та соціалізації учнів.

Становлення інклюзивної освіти в Україні значною мірою базується на зарубіжному досвіді. Однак, як справедливо зазначила А. А. Колупаєва, «жодна країна не повинна сліпо копіювати практики інших держав через різні політичні, економічні та освітні умови. Кожна країна шукає свій власний шлях розвитку інклюзивного навчання. Наразі стає очевидним, що ефективність розвитку інклюзивної освіти в Україні неможлива, якщо просто перенести успішні іноземні моделі освітньої інтеграції без їх адаптації до вітчизняних реалій»[18, с. 13].

Досвід показує, що розв'язання проблем розвитку інклюзивної освіти має базуватися на врахуванні місцевих особливостей та використанні місцевих ресурсів. Інакше такі рішення будуть безпідставними. А. А. Колупаєва та О. М. Таранченко в своїй праці «Інклюзивна освіта: від основ до практики» підкреслюють, що гнучкість та здатність реагувати на постійні інновації є основним принципом інклюзивної освіти, адже саме так формується сильна, динамічна система, здатна адаптуватися та розвиватися в місцевому культурному середовищі[19, с. 90].

Розуміння реалій вітчизняної інклюзії через призму теоретичних та методологічних основ світової освітньої інтеграції має сприяти коригуванню національних інтеграційних процесів, усуненню попередніх помилок і запобіганню їх у майбутньому. Щодо інклюзивного навчання, вибір методології залежить від мети, завдань і характеру діяльності в його межах.

Аналізуючи процес впровадження освітньої інтеграції в Україні через системно-структурний та функціонально-цільовий підходи, можна зазначити, що з двох основних організаційно-адміністративних моделей (модель «Поглинання» та модель «Співіснування»), Україна, як і США, обрала модель «Поглинання», що порушує основний принцип освітньої інтеграції – свободу вибору місця навчання. Натомість більшість європейських країн, а також

Японія, використовують модель «Співіснування», яка відповідає ключовим принципам освітньої інтеграції[2, с. 115].

Інклюзія передбачає, що кожна дитина, незалежно від особливостей розвитку, має право на доступ до якісної освіти у своєму регіоні, що сприяє розвитку громадянського суспільства та покращенню соціальної захищеності всіх учнів. Інклюзія в освіті є важливою частиною загальної інклюзії в суспільстві, оскільки дозволяє усім громадянам, незалежно від їхніх здібностей та особливостей, брати участь у житті суспільства та вносити свій вклад у його розвиток.

Інклюзивна освіта є сучасним підходом до організації навчального процесу, який забезпечує рівний доступ до якісної освіти для всіх дітей, незалежно від їхніх фізичних, психічних, соціальних чи інших особливостей. Її ключовою метою є створення умов, за яких кожен учень зможе реалізувати свій потенціал, отримати необхідні знання та навички, а також бути соціально адаптованим.

Інклюзія базується на принципі доступності, який передбачає адаптацію освітнього середовища до потреб кожного учня. Це включає фізичну доступність (створення безбар'єрного простору), забезпечення навчальними ресурсами (підручниками у різних форматах, технічними засобами) та психологічну підтримку.

Іншим важливим поняттям є індивідуальний підхід, який полягає у врахуванні унікальних потреб кожного учня. Це здійснюється шляхом розробки індивідуальних навчальних програм, адаптації методів викладання та впровадження альтернативних форм оцінювання знань. Наприклад, для дітей із розладами слуху застосовуються сурдопереклад чи візуальні методи навчання, а для учнів із розладами аутистичного спектра – спеціальні поведінкові стратегії.

Рівність можливостей – це ключовий принцип інклюзивної освіти, який спрямований на подолання дискримінації та забезпечення однакового доступу

до освіти для всіх. Цей принцип закріплено в міжнародних правових актах, таких як Конвенція ООН про права людей з інвалідністю.

Інклюзивна освіта базується на кількох основних принципах:

1. Толерантність і прийняття різноманітності.
2. Партнерство.
3. Гнучкість освітніх програм[39, с. 119].

Одним із важливих елементів інклюзії є підтримка з боку фахівців. Логопеди, психологи, дефектологи та тьютори допомагають учням долати бар'єри у навчанні та соціалізації. Наприклад, логопедична робота з дітьми з мовленнєвими порушеннями сприяє їхньому включенню в навчальний процес, а тьютори допомагають адаптуватися в класному середовищі.

Соціалізація учнів із особливими освітніми потребами також є одним із ключових завдань інклюзивної освіти. Спільна участь у групових проектах, позакласних активностях та шкільних заходах сприяє формуванню у дітей комунікативних навичок, розвитку самостійності та формуванню впевненості у своїх можливостях.

Інклюзія у школах сприяє зменшенню соціальної нерівності, формуванню толерантного суспільства та підвищенню якості життя людей із особливими потребами. Вона відповідає цілям сталого розвитку, визначеним ООН, і створює передумови для інтеграції кожної особистості у суспільне життя.

У довгостроковій перспективі інклюзивна освіта є інструментом побудови демократичного суспільства, у якому кожна людина має рівні права та можливості для розвитку. Ефективне впровадження цього підходу потребує не лише професійної підготовки педагогів, але й системної державної підтримки, розвитку інфраструктури та підвищення обізнаності суспільства.

Таким чином, інклюзивна освіта є не лише педагогічною концепцією, а й важливим соціальним явищем, що змінює підхід до формування освітнього

простору, спрямованого на розвиток кожного учня та побудову гармонійного суспільства.

1.3. Роль інтерактивних технологій у сучасній початковій інклюзивній освіті

Інтерактивні технології є невід'ємною складовою сучасної початкової інклюзивної освіти, забезпечуючи ефективну взаємодію між усіма учасниками освітнього процесу. Їх використання дозволяє створити комфортне та сприятливе середовище, в якому кожна дитина, незалежно від її освітніх потреб, може розкрити свій потенціал.

Основні завдання інклюзивного навчання включають:

- забезпечення можливості дітям із порушеннями психофізичного розвитку здобувати освіту у середовищі здорових однолітків відповідно до державних стандартів загальної середньої освіти; створення умов для всебічного розвитку, розкриття потенціалу та здібностей кожної дитини;
- формування освітньо-реабілітаційного середовища, що відповідає освітнім потребам учнів із особливими потребами.

Також важливо створювати позитивний клімат у школах з інклюзивним навчанням, сприяти активному міжособистісному спілкуванню таких дітей з однолітками, організовувати диференційований психолого-педагогічний супровід, а також залучати батьків до процесу розроблення індивідуальних навчальних планів та програм.

Інклюзивне навчання позитивно впливає на всіх учасників освітнього процесу. Воно дозволяє розвивати індивідуальні сильні сторони та таланти, сприяє прийняттю різноманітності в школах та суспільстві, допомагає дітям досягати своїх цілей, беручи участь у громадському та шкільному житті. Залучення батьків до освітнього процесу, розвиток культури взаємоповаги,

формування дружніх стосунків між учнями, а також позитивний вплив на спільноту – це лише частина переваг інклюзивного підходу.

Сьогодні інтерактивні технології навчання відіграють ключову роль у розвитку пізнавальних інтересів учнів. Інтерактивне навчання є формою активного навчання, яка орієнтована на створення комфортних умов для засвоєння знань, за яких кожен учень відчуває себе здатним до відкриттів і пізнання нового. Основна мета цього підходу – активна взаємодія між учителем та учнями, що дозволяє педагогу виступати в ролі лідера та наставника, який стимулює творчість і самостійність у навчанні.

Інтерактивність як методика акцентує увагу на активному залученні учнів у навчальний процес, де вони не просто сприймають готову інформацію, а активно її аналізують, осмислюють і застосовують на практиці. Інтерактивні уроки сприяють розвитку критичного мислення, самостійності та формуванню ключових навичок і громадянських компетентностей. Вони не лише зацікавлюють дітей, але й формують у них навички самостійного прийняття рішень і відповідальної поведінки. При цьому ефективність такого навчання багато в чому залежить від професіоналізму та педагогічного стилю вчителя.

Використання інтерактивних технологій у навчанні дозволяє значно підвищити рівень взаємодії між викладачем та учнем, що сприяє посиленню пізнавальної діяльності та їх успішної соціалізації у сучасному світі.

Застосування інтерактивних технологій визначає специфічну структуру уроку, яка зазвичай складається з п'яти основних етапів:

1. Мотивація – вступний етап, на якому вчитель створює інтерес до теми, налаштовує учнів на активну діяльність.
2. Оголошення теми та цілей уроку – учні дізнаються, чого саме вони мають досягти у процесі навчання, що дозволяє сконцентрувати увагу на ключових моментах.
3. Надання базової інформації – на цьому етапі вчитель подає необхідний матеріал, який є основою для подальшої діяльності.

4. Інтерактивна вправа – центральна частина уроку, під час якої учні працюють у групах чи парах, виконують творчі або практичні завдання.

5. Рефлексія та підбиття підсумків – завершальний етап передбачає обговорення результатів роботи, оцінювання досягнень і формування висновків[47].

Уроки з використанням інтерактивних технологій часто проводяться у формі парної або групової роботи, що сприяє розвитку навичок командної взаємодії, дискусії та вміння аргументувати свою точку зору.

Серед найпоширеніших методів і прийомів інтерактивного навчання О. М. Таранченко виділяє:

- «Акваріум» (обговорення декількома учнями проблеми в центрі групи, а решта спостерігає та аналізує);
- «Мозковий штурм» (генерування ідей для вирішення певної задачі без попереднього оцінювання);
- «Коло ідей» (висловлює свої думки кожного учасника по черзі, що сприяє залученню всіх учнів);
- «Метод прес» (навчання аргументувати свою точку зору, відповідаючи на конкретне питання);
- «Навчаючи, вчуся» (вивчення учнями самостійного матеріалу і пояснення його іншим);
- «Мікрофон» (вільне висловлювання думок на запропоновану тему)[53, с. 53].

Інтерактивні уроки мають високу ефективність завдяки їх здатності не лише передавати знання, а й формувати в учнів практичні навички та соціальну компетентність. Вони мотивують дітей до активної участі, створюють умови для розкриття їхнього потенціалу, а також розвивають такі важливі якості, як критичне мислення, креативність і вміння працювати в команді.

Освітній процес вимагає від педагогів інноваційного підходу, високої компетентності та креативного мислення. Викладачі стають не лише передавачами знань, але й організаторами діяльності учнів, сприяючи розвитку їхніх навичок самостійного пошуку, аналізу та застосування інформації. Для дітей з особливими потребами використання інтерактивних технологій особливо важливе, оскільки воно орієнтоване на максимальну реалізацію їхнього потенціалу, здобуття практичних навичок та їх застосування у реальному житті.

Інтерактивні технології у спеціальній педагогіці спрямовані на розвиток та самореалізацію особистості, враховуючи індивідуальні особливості кожного учня. Це відповідає вимогам сучасного суспільства до якості навчання: школа має не лише забезпечувати міцні знання та навички, але й сприяти вихованню та гармонійному розвитку кожного учня відповідно до його можливостей, інтересів і здібностей.

Водночас успіх інтерактивного навчання залежить від рівня підготовки педагога, його вміння організовувати навчальний процес, використовуючи сучасні технології, та знаходити індивідуальний підхід до кожного учня. Інтерактивні технології не лише покращують якість освіти, але й формують у школярів навички, необхідні для успішної інтеграції в сучасне суспільство.

Перевага інтерактивних технологій в тому, що учні засвоюють всі рівні пізнання (знання, розуміння, застосування, оцінка), в класах збільшується кількість учнів, які свідомо засвоюють навчальний матеріал. Застосування цих технологій у навчанні та вихованні дає змогу учням:

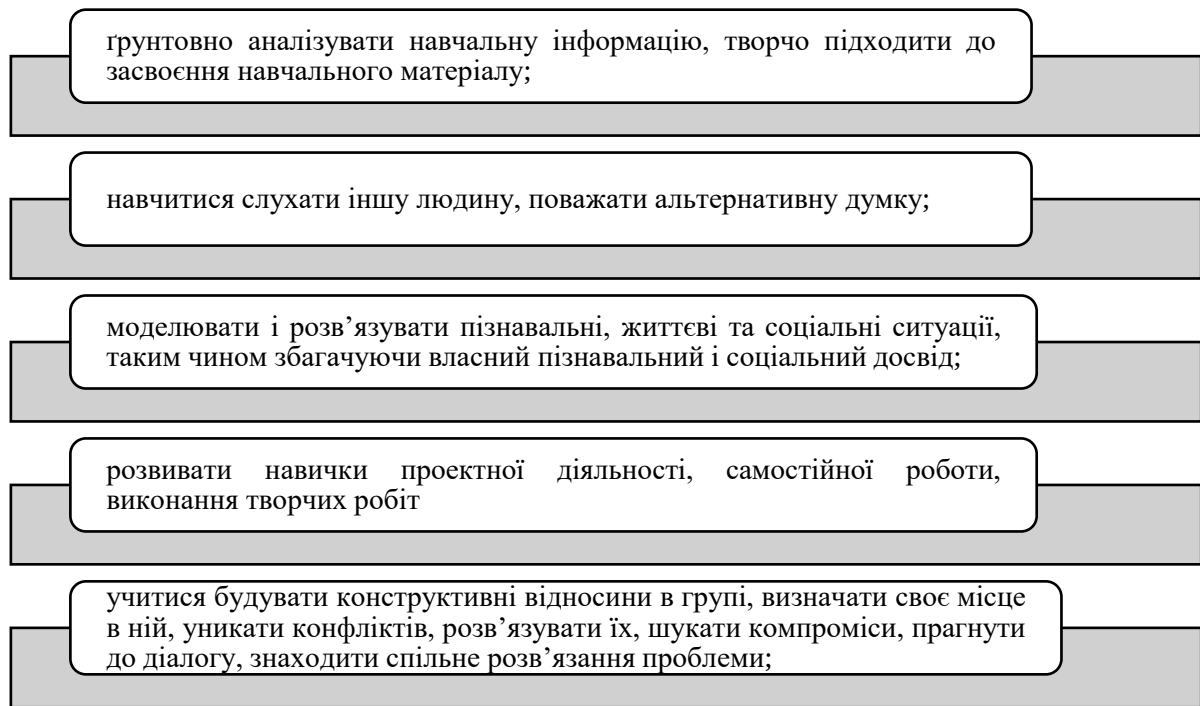

Рис.1.1. Можливості, які дають вихованцям інтерактивні технології навчання

Джерело: складено автором на основі [38, с. 14].

Основні аспекти ролі інтерактивних технологій:

1. Індивідуалізація навчання – інтерактивні технології сприяють адаптації навчального процесу до потреб кожної дитини, враховуючи її індивідуальні здібності, темп засвоєння матеріалу, інтереси та особливості розвитку. Це особливо важливо для дітей з особливими освітніми потребами, які часто потребують спеціального підходу.

2. Розвиток комунікативних навичок – інтерактивні методи, такі як групові завдання, рольові ігри, обговорення у парах чи невеликих командах, сприяють формуванню у дітей навичок міжособистісного спілкування, емпатії та вміння працювати в команді. Вони створюють умови для активної соціалізації учнів з особливими освітніми потребами.

3. Залучення до спільної діяльності – інтерактивний формат занять дозволяє всім учням брати активну участь у навчанні, знижує бар'єри у спілкуванні та сприяє формуванню відчуття рівності. Наприклад,

використання інтерактивних дошок, освітніх платформ і спільних творчих проєктів дозволяє дітям працювати разом, долаючи відчуження чи ізоляцію.

4. Формування критичного мислення – методи інтерактивного навчання, такі як «мозковий штурм», обговорення проблемних ситуацій, постановка відкритих запитань, допомагають дітям розвивати аналітичне мислення. Це сприяє здатності до самостійного вирішення проблем, що є важливою навичкою для адаптації у суспільстві.

5. Мотивація до навчання – використання інтерактивних технологій робить навчання цікавим і захоплюючим, підвищуючи внутрішню мотивацію дітей. Яскраві візуальні матеріали, інтерактивні ігри, мультимедійні презентації залучають увагу учнів, роблять уроки динамічними та доступними.

6. Розвиток навичок саморефлексії – інтерактивне навчання сприяє формуванню у дітей вміння аналізувати свої досягнення, оцінювати власні дії та їхні результати. Це важливо для дітей у початкових класах, які тільки починають усвідомлювати себе як учасників навчального процесу.

7. Інтеграція інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) – інтерактивні технології часто використовують цифрові інструменти, які допомагають дітям із різними особливостями розвитку. Наприклад, спеціалізовані програми з використанням доповненої реальності, адаптовані освітні платформи чи застосунки для мовленнєвого розвитку дозволяють значно підвищити якість навчання.

8. Підтримка інклюзивного середовища – інтерактивні технології сприяють формуванню атмосфери взаєморозуміння та підтримки в класі, де діти з різними можливостями відчувають себе рівноправними учасниками освітнього процесу.

Визначаючи роль інтерактивних технологій в початковій інклюзивній освіті, можна стверджувати, що вони виконують критично важливу роль у забезпеченні якісного навчання для всіх дітей, а також допомагають створювати інтеграційне середовище, сприяють гармонійному розвитку учнів

і підвищують ефективність освітнього процесу, роблячи його більш доступним, цікавим та результативним.

Висновки до першого розділу

В першому розділі кваліфікаційної роботи розглянуто теоретичні основи проблем застосування інтерактивних технологій в інклюзивній освіті.

Виявлено, що у сучасних дослідженнях інтерактивні технології здобувають все більше значення як інструменти, що сприяють розвитку освіти, зокрема в контексті інклюзивного навчання. Вчені відзначають, що інтерактивні методи дозволяють не лише підвищити ефективність навчання, а й розвинути у дітей з особливими освітніми потребами різноманітні навички, необхідні для адаптації в суспільстві. Інтерактивність дозволяє враховувати індивідуальні особливості учнів та створювати умови для їх активної участі в навчальному процесі.

Інклюзивна освіта є важливим компонентом розвитку сучасної освітньої системи, що забезпечує рівний доступ до знань для дітей з особливими освітніми потребами. Основними принципами інклюзивної освіти є рівність, доступність, індивідуалізація навчання та соціалізація учнів. Розвиток інклюзивного навчання передбачає створення умов для інтеграції дітей з особливими потребами в загальноосвітній процес, що вимагає адаптації навчальних програм, методів і підходів.

Інтерактивні технології відіграють ключову роль у сучасній початковій інклюзивній освіті, сприяючи покращенню якості навчального процесу та забезпеченню активної взаємодії між учнями та вчителем. Використання інтерактивних методів навчання дозволяє дітям з особливими освітніми потребами краще засвоювати матеріал, оскільки ці технології сприяють розвитку когнітивних і соціальних навичок, а також покращують мотивацію

до навчання. Інтерактивні методи дозволяють здійснювати персоналізований підхід до кожного учня, що є важливим у контексті інклюзивної освіти.

Загалом, інтерактивні технології є потужним інструментом для розвитку інклюзивного навчання, оскільки вони дають змогу враховувати різноманітність потреб учнів, стимулюючи їх активну участь та сприяючи їх соціалізації в рамках загальноосвітнього процесу.

РОЗДІЛ 2. СВОЄРІДНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ТА ПЕРШОКЛАСНИКІВ

2.1. Психолого-педагогічні особливості дітей 5-7 років з ООП

Сучасне суспільство характеризується динамічними соціально-економічними, політичними змінами, які значно ускладнюють процес соціалізації дітей. Особливо вразливою є категорія дітей з особливими освітніми потребами (ООП), адже їх адаптація до соціуму потребує особливого підходу.

Діти з ООП часто викликають у людей почуття жалю, що стає бар'єром для їхньої активної участі в суспільному житті. Це обмежує їх у спілкуванні, змушуючи зосереджуватись лише на контактах із дітьми зі схожими потребами. Такі обмеження у взаємодії іноді роблять їхнє життя схожим на життя «кімнатних рослин», позбавляючи можливості розвивати соціальні навички та бути повноцінно підготовленими до життя в суспільстві.

У психолого-педагогічній практиці для опису дітей із відхиленнями у розвитку використовували різні терміни: «слабко обдаровані діти зі зниженим загальним розвитком», «діти з уповільненим темпом розвитку», «діти із затриманим темпом розвитку» або «діти з тимчасовою затримкою психічного розвитку». На міжнародному рівні для позначення дітей із незначними інтелектуальними порушеннями часто застосовують поняття «мінімальна мозкова дисфункція». В Україні ж переважно використовується термін «затримка психічного розвитку» (ЗПР)[25].

Дослідження свідчать, що у дітей із ЗПР часто спостерігається інфантильність, яка характеризується збереженням інтелектом на відміну від розумової відсталості. Однак у таких дітей помітна незрілість особистості та недорозвиток емоційно-вольової сфери. На відміну від олігофренії, яка має

незворотний характер, ЗПР проявляється у затримці темпу психічного розвитку, з можливістю його корекції.

Наукові спостереження описують дітей із психічним і психофізичним інфантилізмом як емоційно незрілих, з поведінковими проявами, такими як розгальмованість, недисциплінованість, нестійка увага та труднощі в цілеспрямованій діяльності. Нейрофізіологічні обстеження виявляють негрубі мозкові дисфункції, які лежать в основі цих проявів. Багато досліджень свідчать, що затримка інтелектуального розвитку обумовлена порушеннями вищих психічних функцій.

Динаміка порушень психомоторного розвитку у дітей із ЗПР може бути різною. Окрім стійких відхилень, пов'язаних із органічними ураженнями мозку, зустрічаються так звані зворотні варіанти, які виникають через легкі мозкові дисфункції, слабе здоров'я, педагогічну занедбаність або емоційну депривацію. За умови вчасного проведення корекційних заходів ці відхилення можуть бути повністю подолані[25].

Основним синдромом ЗПР є порушення дозрівання. Це проявляється в емоційно-вольовій незрілості, недостатньо розвиненій вільній діяльності та відставанні в накопиченні знань і уявлень, які відповідають віку. Науковці не мають єдиної думки щодо класифікації ЗПР – чи це лише затримка темпу розвитку, чи також якісні порушення пізнавальної діяльності. Є припущення, що прояви інфантилізму стають очевидними ближче до дошкільного або початкового шкільного віку.

Одним із ранніх проявів ЗПР є відставання в розвитку мовлення. Батькам важливо розуміти особливості розвитку дітей та вчасно надавати їм корекційну допомогу.

Класифікація ЗПР за А. Г. Обухівською та її колегами:

1. Конституційно зумовлена форма – відставання фізичного та психічного розвитку через спадковість. У дітей спостерігається емоційна незрілість і «дитячість» поведінки. Такі діти часто поведуться як дошкільнята:

вони безпосередні, емоційні, не дотримуються правил. Можливі часткові порушення функцій, таких як праксис, гнозис, мовлення, що ускладнює навчання.

2. Соматично зумовлена форма – причиною є хронічні захворювання внутрішніх органів (серце, легені, ендокринна система тощо), що спричиняють астеничний синдром. Діти мляві, нерішучі, боязкі, з обмеженим колом спілкування через режим гіперопіки.

3. Психогенно зумовлена форма – результат несприятливих умов виховання, таких як дефіцит спілкування або надмірне покарання. У дітей розвиваються агресивність, імпульсивність або плаксивість і нерішучість. Ефективність корекції залежить від зміни сімейної атмосфери.

4. Церебрально-органічна форма – найтяжчий тип, пов'язаний із ураженням мозку, що порушує емоційно-вольову і пізнавальну діяльність. Такі діти швидко втомлюються, у них коротка тривалість продуктивної роботи. Є труднощі у засвоєнні матеріалу через порушення пам'яті, уваги, просторових уявлень[40, с. 74].

Зазвичай діти із ЗПР не допитливі, швидко втомлюються, мають обмежений інтерес до завдань. Їм складно відрізнити букви, розв'язувати прості математичні задачі. Несформованість просторових уявлень та слабка пам'ять заважають їм успішно вчитися.

Важливо забезпечити таким дітям корекційні заходи, спрямовані на розвиток дрібної моторики, фонематичного слуху, уточнення доматематичних понять та формування соціально прийнятної поведінки.

Психолого-педагогічні особливості дітей 5-7 років з ООП (особливими освітніми потребами) мають ряд характеристик, які важливо враховувати при організації навчального процесу та виховної роботи. У цьому віці діти переживають інтенсивний розвиток, проте наявність ООП вимагає спеціального підходу до кожної дитини[43, с. 286].

Основні психолого-педагогічні аспекти цього віку представлено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Психологічні особливості дітей 5-7 років з ООП

Аспект розвитку	Особливості дітей з ООП
Мотивація до навчання	Низька мотивація через труднощі в навчанні, відсутність інтересу до певних видів діяльності.
Емоційний стан	Емоційно нестабільний, діти часто переживають тривогу або страхи, можуть мати занижену самооцінку.
Соціальна адаптація	Спостерігаються труднощі в соціальних взаємодіях, проблеми з комунікацією, часто ізоляція від інших дітей.
Розумова діяльність	В залежності від типу ООП, діти можуть мати труднощі з концентрацією уваги, пам'яттю, швидкістю засвоєння інформації.
Мова та комунікація	Труднощі з розвитком мовлення (запізнілий розвиток мови, невиразне мовлення, обмежений словниковий запас).

Джерело: розроблено автором на основі [43, с. 295].

Соціалізація є одним із фундаментальних аспектів гармонійного розвитку особистості, який забезпечує ефективну адаптацію і взаємодію людини в соціальному середовищі. У найпоширенішому розумінні цей процес (від латинського «*socialis*» – суспільний) означає активне засвоєння індивідом соціального досвіду, норм, цінностей і ролей, що забезпечує його інтеграцію в суспільство[51, с. 22].

Для дітей із особливими освітніми потребами (ООП) соціалізація має особливе значення, адже лише у комфортному середовищі класного колективу дитина почувається впевнено, розвивається індивідуально і здобуває життєвий досвід. У цьому процесі ключову роль відіграють педагоги й вихователі, які прагнуть знайти ефективні методи роботи, не обмежуючись базовими підходами. Успішність цього процесу залежить від творчого пошуку, систематичного спостереження за психофізичними особливостями дитини та врахування її потреб.

У молодшому шкільному віці відбувається закладання основи «Я-концепції» особистості, що є ключовим етапом у самопізнанні дитини. У цей час діти з інвалідністю чи іншими освітніми потребами особливо потребують

психологічного супроводу. Втручання психолога спрямоване на підтримку і розвиток пізнавальних здібностей, формування емоційно-вольової сфери, регуляції поведінки та адаптацію до соціального середовища. Це вимагає комплексної і тривалої роботи, що враховує індивідуальні потреби кожної дитини.

Для забезпечення успішної соціалізації дітей з ООП в умовах інклюзивної освіти можна виділити п'ять ключових аспектів:

1. Толерантне ставлення – формує в дитини самоповагу, підвищує впевненість у власних силах.
2. Доброзичлива атмосфера – забезпечує можливість наслідувати соціальні моделі поведінки та взаємодіяти з однолітками.
3. Індивідуальний підхід – враховує потенціал і унікальні особливості кожної дитини.
4. Співпраця з корекційними педагогами – підвищує ефективність навчання і виховання.
5. Спільна діяльність – сприяє формуванню соціальних навичок через взаємодію з іншими.

Діти з ООП часто мають недостатній рівень соціальних знань і навичок, що створює труднощі в адаптації до колективу. Вони можуть демонструвати неадекватні реакції, уникають спілкування з незнайомими людьми, а їхні інтереси нерідко превалюють над колективними. Це вимагає від педагогів кропіткої роботи із формування комунікативних і поведінкових навичок, а також постійного психолого-педагогічного супроводу.

Індивідуальний підхід до таких учнів є ключовою умовою їхньої соціалізації. Педагог повинен проявляти довіру, підтримку, позитивно оцінювати досягнення дитини, враховуючи її вразливу психіку. Тихий і доброзичливий тон, упевнене й заспокійливе спілкування сприяють створенню комфортного середовища для навчання та розвитку.

Когнітивний розвиток дітей 5-7 років з особливими освітніми потребами (ООП) є одним із найважливіших аспектів, що потребує комплексного підходу. У цьому віці формується базовий фундамент мислення, пам'яті, мовлення та уваги, які визначають здатність дитини до навчання і взаємодії зі світом. Діти з ООП мають специфічні особливості у розвитку цих процесів, що обумовлює необхідність індивідуального підходу та врахування їхніх потреб у навчанні та вихованні.

Когнітивний розвиток дітей 5-7 років з ООП потребує уваги до таких аспектів, як пам'ять, мислення, увага та мовлення. У таблиці 2.2 відображено особливості цих процесів та рекомендації для створення ефективного навчального середовища, яке враховує специфіку розвитку дітей з ООП.

Таблиця 2.2.

Особливості когнітивного розвитку дітей 5-7 років з ООП

Аспект когнітивного розвитку	Особливості дітей з ООП	Рекомендації для навчання
Пам'ять	У дітей з ООП можуть бути труднощі з запам'ятовуванням інформації, особливо складних і довгих завдань.	Використовувати мнемонічні прийоми, повторення матеріалу, застосовувати ігрові методи для закріплення інформації.
Увага	Труднощі в концентрації уваги на одному завданні, можливі часті відволікання.	Використовувати короткі заняття, чергувати різні види діяльності, застосовувати методи стимуляції уваги.
Мислення	Абстрактне мислення може бути розвинуто слабо, проблеми з вирішенням складних задач, труднощі у порівнянні понять.	Використовувати наочні матеріали для пояснення абстрактних понять, робити акцент на практичних завданнях.
Мова	Мовні труднощі, обмежений словниковий запас, труднощі з побудовою складних речень і вираженням своїх думок.	Проводити спеціальні заняття з розвитку мовлення, навчати правильного використання граматики та фраз.

Джерело: розроблено автором на основі [25].

Через порушення у розвитку соціальних навичок діти з ООП часто відчують труднощі в ігровій діяльності. Їхні рухи можуть бути хаотичними або надмірно повторюваними (гойдання, обертання предметів тощо). Такі

прояви заважають взаємодії з однолітками, тому розвиток ігрових навичок стає пріоритетним завданням у роботі педагогів.

Слід зауважити на тому, що діти з ООП надзвичайно емоційні та чутливі. Досвідчений педагог має поважати їхні почуття, ідеї та думки. Важливо допомагати їм у діяльності, підтримувати у складних ситуаціях і вчити правильного ставлення до подій і труднощів. Водночас слід заохочувати спілкування з однолітками, доручати їм посильну працю, що сприятиме формуванню сили волі, здатності долати труднощі та вмінню працювати в колективі.

Педагогічна підтримка дітей 5-7 років з ООП передбачає використання спеціальних методів і стратегій для розвитку їхніх соціальних, когнітивних та фізичних навичок. У таблиці 2.3 представлено ключові особливості розвитку та рекомендації щодо застосування педагогічних прийомів.

Таблиця 2.3.

Педагогічні стратегії щодо супроводу дітей 5-7 років з ООП

Сфера розвитку	Особливості дітей з ООП	Рекомендовані стратегії та методи роботи
Фізичний розвиток	Діти можуть мати затримки в розвитку моторики, слабку координацію рухів.	Використовувати спеціалізовані вправи для розвитку моторики (наприклад, фізкультурні ігри, заняття з рухами).
Пізнавальна діяльність	Знижена здатність до абстрактного мислення, важкість у запам'ятовуванні великої кількості інформації.	Використовувати візуальні та практичні матеріали для полегшення засвоєння інформації.
Морально-етичне виховання	Затруднення в розумінні соціальних норм, труднощі в прийнятті правил та виконанні завдань у групах.	Включати в заняття завдання на розвиток моральних якостей, навчати співпраці та взаємодії з іншими.
Емоційна сфера	Діти можуть переживати сильні емоційні реакції, мати труднощі в самоконтролі.	Проводити заняття, що сприяють розвитку емоційного інтелекту, допомагати в саморегуляції емоційних станів.
Комунікативні навички	Може бути обмежена здатність до вербальної комунікації, труднощі у вираженні власних думок.	Використовувати ігри для розвитку комунікації, тренування навичок слухання, говоріння, питань і відповідей.

Джерело: розроблено автором на основі [25].

Отже, діти з особливими освітніми потребами вимагають індивідуального підходу, який має враховувати їхні психолого-педагогічні особливості. Тому для забезпечення їхнього успішного навчання важливо застосовувати комплексні методи, що включають ігрові, практичні, візуальні та вербальні стратегії, а також створення підтримуючого та емоційно комфортного середовища. Ключовими є корекційні заняття, спрямовані на розвиток соціальних, емоційних та когнітивних навичок дитини, а також співпраця з батьками та іншими фахівцями для забезпечення комплексного розвитку дитини з ООП.

2.2. Педагогічний потенціал інтерактивних технологій в успішному переході дитини від дошкільної до початкової освіти

Перехід дитини з дошкільного закладу до школи – це важливий етап, який потребує не лише педагогічної майстерності, а й глибокого розуміння індивідуальних особливостей кожної дитини.

Тема педагогічного потенціалу інтерактивних технологій у процесі переходу дитини від дошкільної до початкової освіти є надзвичайно важливою, оскільки успішна адаптація дітей до нових умов навчання та соціальної взаємодії є ключовим фактором для їхнього подальшого розвитку. Цей процес тісно пов'язаний із застосуванням різних педагогічних методів, серед яких інтерактивні технології відіграють особливу роль. Вони забезпечують активну участь учнів у навчальному процесі, стимулюють їхню пізнавальну активність, сприяють розвитку важливих соціальних і комунікативних навичок.

В рамках дослідження було проведено експеримент серед чотирьох учнів віком 5-7 років на базі Арцизького ліцею №4 з початковою школою та гімназією та закладу дошкільної освіти №7 «Вербиченька» м. Арциз Болградського району Одеської області. Метою дослідження було вивчення

впливу інтерактивних технологій на процес адаптації дітей до початкової освіти, а також оцінка змін в їхній поведінці, пізнавальній активності та емоційному стані.

Особливо важливою є роль інтерактивних технологій для дітей з особливими освітніми потребами (ООП), оскільки їхня адаптація в шкільному середовищі може бути ускладнена через різні психофізіологічні особливості. Діти з ООП часто мають потребу в індивідуальному підході та специфічних методах навчання, щоб успішно пройти перехід від дошкільної до початкової освіти.

Інтерактивні технології можуть включати в себе спеціалізовані візуальні та аудіо ресурси, що допомагають дітям з порушеннями слуху, зору, мовлення або руховими порушеннями адаптуватися до шкільного навчання. Для таких дітей важливо, щоб навчальний процес був доступним і зрозумілим, а також включав у себе можливості для самовираження та взаємодії з однолітками в підтримуваному середовищі[39, с. 31].

Завдяки інтерактивним методам, дітям з ООП легше розвивати соціальні навички, навички самообслуговування, а також початкові академічні вміння, що значно полегшує їх перехід до початкової школи і забезпечує рівні умови для навчання разом з іншими учнями.

Головне завдання Арцизького ліцею №4 полягає в задоволенні потреб учнів і батьків в отриманні якісних знань, формування гармонічної і творчої особистості з потребою у самореалізації і самовдосконалення, гуманістичного світогляду, відповідальності за долю своєї країни[42].

У ході дослідження було проаналізовано рівень адаптації чотирьох учнів до початкової освіти після впровадження інтерактивних технологій.

1. Мар'яна Б. – дівчинка 6 років з порушенням слуху, що значно ускладнює її комунікацію з оточуючими, особливо в умовах великих колективів. Спілкування є основною проблемою, оскільки вона стикається з труднощами в сприйнятті та відтворенні інформації на слух, що призводить до

нерозуміння і замкнутості. Унаслідок цього її соціальна активність на початковому етапі навчання була дуже обмежена.

2. Віктор З. – хлопчик 7 років з синдромом дефіциту уваги з гіперактивністю (СДУГ). Це проявляється у великій кількості імпульсивних реакцій, що часто заважає йому зосереджуватись на завданнях та слухати вчителя. Він схильний до частих перебоїв у поведінці, коли йому важко зосередитися на одному завданні протягом тривалого часу. У нього спостерігається труднощі з контролем своїх емоцій, що іноді призводить до конфліктних ситуацій в групі.

3. Сільвія С. – дівчинка 5 років з проблемами із мовленням, що виражається у затримці мовного розвитку і складнощах у формулюванні думок. Вона не завжди може чітко виразити свої почуття і думки, що іноді призводить до фрустрації і соціальної ізоляції. Її мова є менш розвинутою, що ускладнює спілкування з однолітками.

4. Валерій Щ. – хлопчик 6 років, який є надзвичайно сором'язливим, має труднощі в адаптації до нового середовища і спочатку неохоче взаємодіє з однолітками. Його поведінка характеризується замкнутістю, що обмежує його можливості в соціалізації. Виявляється обережність та деяка боязкість під час виконання групових завдань або при взаємодії з незнайомими людьми.

Результати дослідження висвітлено в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4.

До характеристики характеру адаптації учнів до початкової освіти після впровадження інтерактивних технологій

Учасник	Початковий рівень адаптації (до інтерактивних технологій)	Рівень адаптації після застосування інтерактивних технологій	Поліпшення (%)	Основні спостереження
Мар'яна Б.	Низький рівень взаємодії (20%), проблеми з концентрацією (50%)	Збільшення активності в групі (80%), покращення концентрації (70%)	60% (взаємодія) / 20% (концентрація)	Покращення комунікації через гру «Подорож у казку», зниження тривожності.

Продовження табл. 2.4.

Віктор З.	Низька здатність до концентрації (40%), нестабільні емоційні реакції	Підвищення концентрації на 20% (60%), більш спокійний та впевнений	20% (концентрація)	Розвиток самоконтролю через метод «мозковий штурм», зменшення імпульсивності.
Сільвія С.	Труднощі у вираженні думок (50%), мовні бар'єри	Зменшення труднощів на 20% (30%), активна участь у класних обговореннях	20% (мовлення)	Розвиток мовлення через «коло ідей», зростання впевненості.
Валерій Щ.	Низька соціальна інтеграція (30%), замкнутість	Зростання соціальної активності на 40% (70%), участь в групових завданнях	40% (соціальна інтеграція)	Покращення соціальних навичок через групову діяльність та підтримку однолітків.

Джерело: розроблено автором на основі власних досліджень.

Вивчення результатів дозволяє зробити висновок про позитивний вплив цих методів на різні аспекти розвитку учнів, зокрема на їхню соціальну активність, концентрацію уваги та мовленнєві навички.

Наприклад, застосування методів, таких як рольові ігри та активності, що включають візуальні елементи (картинки, жестова мова), допомогло Мар'яні Б. поступово включитися в навчальний процес. Через використання гри «Подорож у казку» учениця стала активно взаємодіяти з однолітками та виявляти більше емоцій, що позитивно позначилось на її самопочутті та рівні активності. Вона показала покращення в комунікації, зменшення тривожності та стресу, що дозволило їй стати більш відкритою до співпраці з іншими дітьми. Крім того, її взаємодія з іншими дітьми значно збільшилась на 60%, а концентрація уваги – на 20%. Вона стала впевненішою в собі та більш активною в групових завданнях.

Застосування методу «мозковий штурм» при роботі з Віктором З. дало змогу хлопчику активно брати участь у колективних обговореннях, що

зменшило його імпульсивні реакції та дозволило зосередитись на рішенні завдань. У процесі такої діяльності він навчився краще контролювати свої емоції та демонструвати більше самоконтролю. Важливо, що інтерактивні методи навчання дали йому можливість працювати в команді, розвиваючи навички соціальної взаємодії та поліпшуючи його здатність до спільної діяльності. Зросла його здатність до концентрації на 20%, що допомогло йому долати труднощі під час виконання завдань. Емоційна стабільність покращилась на 30%, що дозволило уникнути конфліктів і краще взаємодіяти з однолітками.

Впровадження методу «коло ідей», що базується на активному обміні думками, стало корисним для розвитку мовлення Сільвії С. Під час групових завдань, що включали різні візуальні та рухливі компоненти, дівчинка змогла краще виражати свої ідеї, поступово зменшуючи мовні бар'єри. Така взаємодія сприяла розвитку не лише мовлення, а й самостійності у комунікації, що позитивно вплинуло на її участь у соціальних взаємодіях. Зважаючи на це, рівень мовленнєвих навичок покращився на 20%, вона стала активніше брати участь у спілкуванні з однолітками та виявляти більшу впевненість при вираженні своїх думок.

Використання групових ігор і активностей, таких як рольові ігри та командні вправи, значно покращило соціальну взаємодію Валерія Щ. з дітьми. Завдяки підтримці однолітків у групових завданнях він став більш впевнений, що дозволило йому зменшити рівень тривожності та замкнутості. Виконання завдань у співпраці з іншими дітьми також позитивно вплинуло на його самооцінку та соціальну інтеграцію. Рівень його соціальної інтеграції зріс на 40%, він став більш відкритим і активним під час колективних заходів, що сприяло його кращій адаптації до нових умов.

Отже, інтерактивні технології сприяли розвитку когнітивних та соціальних навичок у кожного учня, враховуючи їх індивідуальні потреби та особливості. Завдяки цим методам учні стали більш активними, впевненими в

собі та готовими до співпраці з іншими дітьми, що є важливим кроком на шляху їх успішної соціалізації та адаптації до шкільного життя.

Таким чином, педагогічний потенціал інтерактивних технологій в успішному переході дитини від дошкільної до початкової освіти не можна недооцінювати. Вони забезпечують динамічний, адаптований і комфортний процес навчання, сприяють розвитку пізнавальних, мовленнєвих та соціальних навичок, що є важливими для адаптації дітей до нових навчальних умов. Інтерактивні методи не тільки допомагають дітям краще освоювати навчальний матеріал, але й підтримують їх емоційну та соціальну адаптацію, що є важливим аспектом для успішного переходу до початкової освіти, особливо для дітей з особливими потребами.

2.3. Специфіка інтерактивних вправ для старших дошкільників та першокласників з ООП

Враховуючи специфічні потреби дітей з особливими освітніми потребами (ООП), інтерактивні технології навчання виступають потужним інструментом для успішного переходу від дошкільного до початкового етапу освіти. Вони сприяють розвитку важливих соціальних і пізнавальних навичок, створюючи комфортні умови для адаптації дітей до шкільного середовища. Інтерактивні методи дозволяють не лише залучати учнів до навчального процесу, а й стимулювати їх соціальну активність, розвиток мовлення, концентрації уваги та емоційного самоконтролю. У свою чергу, ці аспекти мають вирішальне значення для забезпечення успішної соціалізації та адаптації учнів до нових умов.

Застосування інтерактивних технологій у навчанні дітей з ООП надає можливість не лише підвищити рівень їхньої взаємодії з однолітками, але й сприяє розвитку їхніх когнітивних навичок, що є основою для подальшого успішного навчання та соціальної адаптації. Важливою особливістю

інтерактивного навчання є можливість формування індивідуального підходу до кожної дитини, що дозволяє коригувати педагогічні стратегії відповідно до специфіки розвитку кожного учня. Враховуючи це, дослідження, проведене серед учнів 5-7 років Арцизького ліцею, дозволяє виявити ефективність інтерактивних методів у формуванні ключових соціальних і пізнавальних навичок у дітей з ООП.

Для визначення ефективності інтерактивних вправ у розвитку старших дошкільників і першокласників із особливими освітніми потребами (ООП) було проведено дослідження серед чотирьох дітей Арцизького ліцею віком від 5 до 7 років. Усі діти мали індивідуальні особливості розвитку, що вимагало адаптації методів та підходів до кожного з них. Основною метою дослідження стало з'ясування, як інтерактивні вправи впливають на розвиток комунікативних, когнітивних і соціальних навичок у дітей з ООП.

Відтак, локальними методами дослідницької роботи були такі:

1. Спостереження: фіксація поведінкових реакцій під час виконання завдань.
2. Анкетування педагогів та батьків: отримання інформації про динаміку змін.
3. Діагностичні методики: тестування рівня мовленнєвого та когнітивного розвитку.
4. Інтерактивні вправи: адаптовані завдання, спрямовані на розвиток мовлення, уваги, пам'яті, дрібної моторики та соціальних навичок.

Перед проведенням інтерактивних вправ було важливо детально вивчити особливості кожної дитини, щоб розробити індивідуальний підхід та адаптувати вправи до їхніх потреб. Для цього використовувалися методи збору інформації.

Упродовж двох тижнів було здійснено спостереження за дітьми під час повсякденних занять та ігор. Було зафіксовано:

- поведінкові особливості;

- рівень взаємодії з однолітками та дорослими;
- реакції на нові завдання та незвичні ситуації;
- емоційну стійкість та стратегії подолання труднощів.

Батьки надали важливу інформацію про домашні умови, звички дітей, їхні сильні сторони та труднощі. Особливий акцент зроблено на питаннях рівня мовленнєвого розвитку, схильності до тривожності чи імпульсивності, мотивації до навчання та взаємодії.

Педагоги, які працювали з дітьми раніше, заповнили анкети з описом їхніх академічних досягнень, соціальних та емоційних особливостей. Це допомогло сформувати початкове уявлення про рівень підготовки кожної дитини.

Запитання були наступні:

1. Чи володіє дитина базовими знаннями, необхідними для навчання в школі (лічба, назви кольорів, форма предметів тощо)?
2. Чи проявляє дитина інтерес до читання, письма або малювання?
3. Які навчальні завдання викликають у дитини найбільші труднощі?
4. Чи здатна дитина виконувати завдання за інструкцією? Якщо так, то які інструкції найефективніші?
5. Як дитина взаємодіє з однолітками (активно, пасивно, уникає контактів)?
6. Чи здатна дитина працювати в групі? Якщо ні, які труднощі спостерігаються?
7. Чи є у дитини прояви тривожності або страху перед новими завданнями?
8. Як дитина реагує на невдачі (засмучується, замикається, шукає допомоги)?
9. Чи проявляє дитина емоційну стійкість у стресових ситуаціях?
10. Чи є у дитини поведінкові реакції, які потребують особливої уваги? (наприклад, агресія, імпульсивність, гіперактивність).

Для детального визначення стартових можливостей застосовували спеціалізовані діагностичні інструменти:

- тести на мовленнєвий розвиток (визначення активного та пасивного словникового запасу, граматичних навичок);
- тести на увагу та пам'ять (завдання на відтворення послідовності чи знаходження об'єктів у картинках);
- соціометричний тест (для оцінки рівня соціальної взаємодії).

На основі отриманої інформації було складено характеристику кожної дитини, що дозволило підібрати вправи, максимально адаптовані до їхніх потреб (табл. 2.5).

Таблиця 2.5.

Динаміки змін в особистісному розвитку дітей з ООП – учасників експерименту

Ім'я досліджуваного	Вік	Опис
Мар'яна Б.	6 р.	помірна затримка мовленнєвого розвитку, труднощі у концентрації уваги, низький рівень уваги та потреба у додатковій стимуляції мовлення.
Віктор З.	7 р.	виражені труднощі у соціальній взаємодії, низький рівень самооцінки, небажання взаємодіяти з групою, прояви соціальної тривожності.
Сільвія С.	5 р.	затримка психомоторного розвитку, слабка координація рухів, обмежений словниковий запас.
Валерій Щ.	6 р.	високий рівень тривожності, проблеми з емоційною регуляцією (емоційна нестабільна).

Джерело: розроблено автором самостійно на основі власних досліджень.

Підготовчий етап дозволив ефективно спланувати інтерактивні вправи, враховуючи індивідуальні особливості дітей, створюючи для них комфортне середовище для навчання та розвитку.

Типи інтерактивних вправ для дітей з ООП:

а) Мовленнєві вправи – є одним з основних інструментів розвитку мовлення та когнітивних процесів у дітей з ООП. Вони включають в себе вправи на формування граматичних навичок, розвитку лексики, виразного мовлення, а також удосконалення слухового сприйняття.

Під час практичного дослідження з 4-ма учнями з ООП Арцизького ліцею №4 використовувалась мовленнєва вправа «Знайди пару». Ця вправа спрямована на розвиток лексичного запасу та асоціативного мислення. Вчитель дає дитині набір карток з малюнками предметів або тварин. Завдання дитини – знайти пару для кожного об’єкта. Наприклад, картка з малюнком кота повинна відповідати картці з надписом «молоко», а картка з малюнком дерева – картці з надписом «літо».

Усі діти продемонстрували підвищення зацікавленості у завданні. Віктор З. почав більш активно взаємодіяти з групою, а Сільвія С. навчилася висловлювати свої думки простими фразами.

б) Моторні вправи – інтерактивні вправи, спрямовані на розвиток дрібної моторики, координації рухів і моторної агності, особливо важливі для дітей з порушеннями рухової активності або сенсорними вадами.

На заняттях з дітьми з ООП Арцизького ліцею №4 використовуються вправи «Танцювальні рухи» та ігри-інсценівки «Пальці лягають спати», «Замок». У вправі «Танцювальні рухи» виконуються різні танцювальні рухи, які дозволяють дітям розвивати координацію та сприйняття ритму. Вправа може бути проведена під веселу музику, де кожен рух необхідно виконувати у відповідь на візуальний або слуховий сигнал.

Гра-інсценівка «Пальці лягають спати» полягає в почерговому згинанні пальців, потім їх одночасному випрямленні у супроводі вірша:

Цей пальчик хоче спати,
 Цей – у ліжечко лягати,
 Цей пальчик позіхнув,
 Цей пальчик вже заснув.
 Тихіше, пальчику, не шуми,
 Братиків не розбуди.
 Встали пальчики, ура!
 У садочок йти пора.

Гра-інсценівка «Замок» теж виконується супроводженням рухів рук під вірш:

На дверях замок висить –
 (ритмічні швидкі з'єднання пальців обох рук у замок).
 Ми його відкриєм вмить!
 (пальці з'єднані в замок, руки тягнуться в різні сторони).
 Постукали, покрутили –
 (рухи з'єднаними пальцями від себе, до себе. Пальці зімкнені, долоні постукують одна одну).
 І легесенько відкрили.
 (пальці розмикаються, долоні в сторони).

Після виконання таких завдань, було видно динаміку мовленнєвого розвитку дітей: у всіх покращилася вимова, а також з'явилася впевненість у виконанні завдань із мовлення.

в) Ігрові вправи – сприяють розвитку соціальних навичок, співпраці в групі та створенню позитивного емоційного фону для навчання. Ігри дозволяють дітям з ООП взаємодіяти з однолітками, набуваючи необхідних соціальних навичок та навичок групової діяльності.

Наприклад, «Колесо фортуни» – діти по черзі обирають номер на колесі, яке зупиняється на певному завданні («намалювати щось на задану тему» або «відгадати загадку»). Цей тип вправи дозволяє дітям тренувати свої навички взаємодії в групі, а також допомагає їм отримати емоційне задоволення від навчання.

Виконуючи вправу «Чарівна скринька» діти описували предмети, які діставали з коробки, або вигадували для них нове застосування, в результаті чого Мар'яна Б. збагатила словниковий запас, а Валерій Щ. зміг подолати тривогу, пов'язану з відповідями перед іншими дітьми.

г) Вправи на розвиток уваги та пам'яті – це інтерактивні вправи, спрямовані на розвиток уваги і пам'яті, що допомагають дітям з ООП краще орієнтуватися в навчальному процесі.

В Арцизькому ліцеї №4 ці вправи практикувались як індивідуально, так і групами дітей. Вправа «Ланцюжок слів» тренує пам'ять, увагу, мовленнєву активність та зосередженість. Хід вправи полягає в тому, що педагог говорить слово, наприклад, «дерево», наступний учень повинен повторити це слово і додати своє, наприклад, «літо». Цей ланцюжок триває, і кожен учасник має повторити всі попередні слова.

В результаті, дитина Віктор З. значно покращив навички спілкування, а Сільвія С. продемонструвала перші успіхи у роботі в команді.

Така вправа, як «Каскад цифр» має на меті розвинути зорову і слухову пам'яті. За інструкцією педагог показує або називає цифровий ряд чисел, діти дивляться або слухають і потім відтворюють цей ряд чисел в такі ж послідовності. Спочатку треба починати з кількох цифр, а потім кількість їх поступово збільшується. Відтворення цифр відбувається за допомогою називання рядів цифр вголос (якщо у грі бере участь невелика кількість дітей або одна дитина), або записують (якщо велика кількість учасників гри). Якщо дітям важко відтворювати названі ряди чисел, зменшити кількість рядів на початковому етапі гри. Згодом ряди чисел рекомендується з кожним разом ускладнювати.

Приклад рядів цифр:

- 2 5
- 2 5 9
- 2 5 9 7
- 2 5 9 7 3
- 2 5 9 7 3 8

У таблиці 2.6 наведено результати оцінки змін у ключових навичках дітей до та після проведення інтерактивних вправ.

Таблиця. 2.6.

До характеристики змін у ключових навичках дітей з ООП за експериментальними матеріалами, отриманими до та після проведення інтерактивних вправ

Навичка	Мар'яна Б. (до)	Мар'яна Б. (після)	Віктор З. (до)	Віктор З. (після)	Сільвія С. (до)	Сільвія С. (після)	Валерій Щ. (до)	Валерій Щ. (після)
Увага	3/10	7/10	4/10	8/10	5/10	7/10	2/10	6/10
Мовлення	4/10	6/10	3/10	6/10	5/10	8/10	2/10	5/10
Соціальна взаємодія	2/10	5/10	3/10	7/10	4/10	6/10	3/10	6/10
Самостійність	2/10	6/10	3/10	7/10	4/10	7/10	2/10	5/10

Джерело: розроблено автором самостійно на основі власних досліджень.

Результати проведеного дослідження свідчать, що використання інтерактивних вправ позитивно впливає на розвиток дітей з ООП. Завдяки системному впровадженню інтерактивних методів у дітей покращилися мовленнєві та комунікативні навички; було помічено підвищення концентрації уваги; зросла соціальна активність і взаємодія між дітьми.

Інтерактивні вправи створюють умови для розвитку ключових навичок у дітей з ООП, допомагаючи їм адаптуватися до навчання в інклюзивному середовищі. Зокрема, елементи гри, співпраці та релаксації сприяють успішному переходу дитини з дошкільного до початкового навчання, формуючи позитивне ставлення до освітнього процесу[48].

Для дітей з ООП особливо важлива психологічна підтримка під час виконання інтерактивних вправ. Важливо створити атмосферу безпеки, де дитина відчуває, що помилки є частиною навчання, а не чимось ганебним. Таким чином, завдання мають бути не тільки коригуючими, але й мотивуючими, створюючи умови для подолання тривоги і розвиваючи позитивне ставлення до навчального процесу.

Наприклад, після виконання складних вправ дітям пропонується кілька хвилин для релаксації, де вони можуть слухати заспокійливу музику або виконувати дихальні вправи («Заспокійлива хвилинка»). Це допомогло дітям з ООП знизити рівень стресу, відновити емоційну рівновагу та покращити концентрацію уваги, особливо це вплинуло на поведінку Валерія Щ.

Інтерактивні вправи для старших дошкільників і першокласників з ООП також сприяють розвитку важливих соціальних навичок. У взаємодії з іншими дітьми вони навчаються ділитися своїми думками, слухати однолітків, виражати власні емоції і ставлення до оточуючих. Успішна адаптація до шкільного середовища передбачає розвиток комунікативних навичок, а інтерактивні вправи є важливим інструментом для досягнення цієї мети.

Наприклад, вправа «Обмін ідеями» полягає в командній роботі: діти разом виконують завдання: групово складають казку або разом вирішують математичні задачі. Така діяльність стимулює розвиток комунікативних навичок, учить співпраці і конструктивному обміну думками.

Інтерактивні вправи є важливим інструментом у навчанні та розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Вони дозволяють не лише формувати академічні навички, а й сприяють розвитку соціальних і емоційних компетенцій, що є особливо важливим для успішного переходу від дошкільної до початкової освіти. Завдяки адаптації вправ під індивідуальні потреби кожної дитини, інтерактивні методи допомагають розвивати важливі навички, знижують рівень тривожності та підвищують мотивацію до навчання.

Подібні вправи не лише сприяють розвитку мовленнєвих і когнітивних навичок, але й допомагають дітям з ООП поступово адаптуватися до соціуму, встановлювати зв'язок із ровесниками та навчатися у спільній діяльності. Застосування інтерактивних технологій дозволяє зробити навчання для таких дітей цікавим, захопливим і максимально комфортним.

Включення елементів релаксації, наприклад, дихальних вправ або музичних пауз, підтримує емоційний баланс дітей, запобігаючи перевантаженню та втраті інтересу. Таким чином, інтерактивні вправи стають

потужним інструментом розвитку дітей, відкриваючи нові можливості для їхньої самореалізації та соціалізації.

Висновки до другого розділу

Другий розділ кваліфікаційної роботи присвячений своєрідності застосування інтерактивних технологій в освіті старших дошкільників та першокласників. Дослідження проводилося з 4 дітьми з ООП Арцизького ліцею №4 з початковою школою та гімназією.

Визначено, що діти 5-7 років з особливими освітніми потребами мають специфічні психолого-педагогічні особливості, які визначають потребу в адаптованих навчальних підходах. Цей період є критичним для розвитку основних когнітивних і соціальних навичок, а інтерактивні технології можуть значно сприяти цьому процесу, забезпечуючи гнучкість навчання та індивідуалізацію підходів. Використання інтерактивних методів дозволяє враховувати особливості кожної дитини, стимулюючи її пізнавальну активність і розвиток в умовах підтримки і соціалізації.

Інтерактивні технології мають значний педагогічний потенціал у забезпеченні успішного переходу дитини з дошкільної на початкову освіту. Вони сприяють розвитку необхідних навичок, таких як самостійність, увага, пам'ять та мовлення, що є важливими для адаптації в новому освітньому середовищі. Використання інтерактивних вправ і методів у цей період навчання допомагає дітям з особливими потребами легше впоратися зі змінами, які супроводжують перехід від дошкільної до початкової освіти.

Інтерактивні вправи для старших дошкільників та першокласників з особливими освітніми потребами мають свою специфіку, зокрема у виборі методів, що сприяють розвитку моторики, мови та когнітивних здібностей. Важливо використовувати різноманітні форми взаємодії, щоб залучити дітей до активного навчального процесу, зокрема через ігрові та практичні вправи,

що відповідають їх віковим та індивідуальним потребам. Це дозволяє не лише адаптувати навчальний процес до специфічних особливостей дітей, але й робить навчання більш доступним і цікавим для них.

Загалом, інтерактивні технології є важливим інструментом у навчанні дітей старшого дошкільного віку та першокласників з особливими освітніми потребами. Вони сприяють розвитку когнітивних та соціальних навичок, полегшують адаптацію дітей до нових умов навчання та допомагають забезпечити їх ефективну соціалізацію в межах освітнього процесу.

РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ ПІДСИСТЕМІ «СТАРШИЙ ДОШКІЛЬНИК-ПЕРШОКЛАСНИК»

3.1. Професійна компетентність педагога – провідний чинник успішного впровадження інтерактивних технологій у підсистемі «старший дошкільник – першокласник»

Ефективність інтерактивних технологій в інклюзивній освіті значною мірою залежить від професійної компетентності педагога. Здатність фахівця враховувати індивідуальні потреби дітей з особливими освітніми потребами (ООП), застосовувати сучасні технології, а також створювати комфортне навчальне середовище – це ключові передумови успішного переходу дитини від дошкільного до початкового рівня освіти[4, с. 384].

За визначенням, наведеним у психологічному словнику, «компетентність» характеризується як психологічна риса, що відображає силу і впевненість людини. Вона втілює почуття особистої значущості та ефективності, забезпечуючи усвідомлення індивідом своєї здатності продуктивно взаємодіяти з навколишнім середовищем[4, с. 229].

Розуміння поняття «компетенція» у словникових джерелах здебільшого акцентує соціальний аспект діяльності суб'єкта, підкреслюючи його обов'язки, визначені зовнішніми факторами, такими як цілі чи методи виконання завдань. При цьому знання, досвід і сфера діяльності, які описуються у цьому контексті, часто подаються у відстороненій формі й не враховують особистісний характер суб'єкта. Зокрема, у професійній сфері компетенція людини найчастіше визначається через посадові інструкції чи функціональні обов'язки. У галузі освіти це поняття прив'язане до навчальних цілей і змісту освітніх програм.

Термін «компетентний» застосовується до особи, яка володіє компетенцією. Він є оціночним і вказує на рівень здатності індивіда ефективно виконувати свої функції чи завдання. В українській мові компетентність трактується як властивість, яка дозволяє людині вирішувати конкретні завдання, приймати обґрунтовані рішення або формулювати судження у певній галузі. Ця якість ґрунтується на сукупності знань, навичок і досвіду, що виникають у процесі професійної або соціальної діяльності.

На початкових етапах використання в науці та практиці терміни «компетентність» і «компетенція» вважалися синонімами. Проте згодом їх почали розрізняти. На думку О. Дергунової, «компетентність» стосується насамперед особистості та відображає аспекти поведінки, які забезпечують успішне виконання завдань. Водночас «компетенція» має стосунок до конкретної професійної діяльності або сфери роботи, у якій людина демонструє свої знання та вміння[12].

Компетенція формується на основі вимог, встановлених державою, спеціалізованими установами чи окремими повноважними особами, які визначають порядок і рамки певної діяльності. Натомість компетентність є особистим надбанням, яке розвивається у процесі здобуття знань, оволодіння вміннями, навичками та накопичення практичного досвіду. Вона свідчить про здатність людини успішно виконувати конкретні завдання у визначеній сфері.

Існує тісний взаємозалежність між поняттями компетенції та компетентності. Вони перебувають у гармонійному співвідношенні за умови, коли компетенція відповідає актуальним вимогам суспільства, а компетентність суб'єкта дозволяє ефективно реалізувати ці вимоги. На зміст компетенції впливають такі чинники, як соціальні запити, рівень суспільного розвитку, індивідуальні потреби та конкретні історичні обставини. Якщо ж особисті морально-етичні та професійні якості індивіда не відповідають новим вимогам компетенції, це може стати джерелом конфлікту.

Формування компетентності залежить як від самої компетенції, так і від особистісних рис індивіда. Коли між морально-професійними якостями особи

та вимогами компетенції виникає розбіжність, конфлікт може вийти на рівень напруження між суспільством і конкретною особистістю. Професійна компетентність стає реальною за умови високого рівня спеціальних знань і розвинених особистісних якостей, що відповідають вимогам компетенції.

Окремим аспектом професійної компетентності є стан організації професійного середовища. У випадках недостатньої організованості діяльності особливо цінними стають професійно компетентні фахівці, здатні вирішувати складні завдання. Таким чином, поняття «компетентність» і «компетенція» взаємопов'язані та впливають одне на одного, але залишаються самостійними категоріями, кожна з яких має власне значення й специфіку [57, с. 93].

Таким чином, компетентність слід розглядати як інтегральну характеристику особистості, яка відображає її здатність ефективно вирішувати завдання та досягати поставлених цілей у певній галузі.

Виокремлюють п'ять основних критеріїв, які визначають професійну компетентність учителя початкових класів: загальнокультурний, загальнопрофесійний, комунікативний, особистісний, а також критерій саморозвитку та самоосвіти.

Загальнокультурний критерій полягає в тому, що вчитель початкових класів має володіти широкими і глибокими знаннями у різних галузях науки і культури, що є основою загальної освіти. Цей критерій включає:

- широкий кругозір – наприклад, педагог, який читає сучасну літературу, цікавиться мистецтвом і технологіями, може підвищувати інтерес дітей до навчання, знаходячи незвичні приклади або творчі методи викладання;
- інформованість у галузі культури – учитель, який розповідає дітям про національні традиції чи світові культурні надбання, допомагає формувати у них почуття гордості за свою країну та відкритість до інших культур;

- культура мовлення – учитель, який чітко, грамотно та виразно говорить, стає прикладом для дітей, сприяючи розвитку їхніх мовленнєвих навичок. Наприклад, вживаючи літературну мову під час уроків, демонструють, як слід спілкуватися в різних ситуаціях.

Загальнопрофесійний критерій характеризується володінням змістом навчальних предметів і сучасними технологіями навчання є ключовим елементом цього критерію. Тому слід глибоко знати свої професійні дисципліни та використовувати сучасні методики. Наприклад, педагог, який пояснює математику за допомогою інтерактивних вправ, демонструє актуальність та практичність предмета.

Комунікативні навички педагога є ключовими для створення сприятливого навчального середовища. Учитель, який уміє підтримати дитину у складній ситуації, стає не лише наставником, а й емоційною опорою для своїх вихованців. Також потрібно завжди цікавитись дитячим світом, адже педагог, який знає, що учні цікавляться супергероями, може включити їх у казковий сюжет уроку, перетворюючи навчання на захопливу гру.

Професійна діяльність педагога залежить від його індивідуальних якостей, які визначають здатність до ефективного навчання та виховання дітей. Серед них професійна спрямованість (усвідомлення своєї місії у вихованні особистості, формування у дітей моральних цінностей), креативність та витривалість, адже робота з дітьми вимагає емоційної стійкості. Учитель, який зберігає спокій у напружених ситуаціях, слугує прикладом для своїх учнів.

Так як професійний ріст педагога є безперервним процесом, який потребує регулярного оновлення знань та вдосконалення навичок, критерій саморозвитку та самоосвіти визначається самоаналізом діяльності, участю у семінарах і тренінгах, інтересах до новинок у педагогіці, адже учитель, який знайомиться з новими методиками викладання, такими як використання VR-технологій, додає до навчання інтерактивності.

Таким чином, професійна компетентність учителя початкових класів в середовищі Нової української школи – це багатогранне явище, яке включає в себе як загальноосвітні знання, так і особистісні якості. Вона визначає здатність педагога не лише навчати, а й створювати середовище, яке сприяє всебічному розвитку дитини.

Професійна компетентність педагога включає такі аспекти:

1. **Методична грамотність** – здатність адаптувати навчальні програми та інтерактивні вправи до індивідуальних потреб дітей. Це вимагає знання методів діагностики рівня розвитку дитини, вибору інструментів корекції, а також вміння використовувати інтерактивні технології для розвитку ключових навичок.

2. **Психологічна чутливість** – розуміння емоційного стану дітей з ООП, створюючи підтримуюче середовище, яке сприяє формуванню довіри. Емпатія та терплячість є невід’ємними рисами професійного педагога.

3. **Інноваційний підхід**, а саме впровадження інтерактивних технологій вимагає від педагога готовності до постійного навчання, засвоєння нових методик та використання цифрових ресурсів.

4. **Комунікативна компетентність** – забезпечення ефективної взаємодії з дітьми, батьками, іншими фахівцями та колегами для формування цілісного освітнього середовища.

Успіх процесу інклюзії значною мірою залежить від позитивного ставлення педагога. І. П. Аносов, М. В. Елькін, М. М. Головова наводять результати науково-педагогічних досліджень серед учителів загальноосвітніх шкіл, які свідчать, що більшість із них налаштовані до інклюзивної освіти нейтрально або навіть негативно. Жодне з двадцяти шести проаналізованих досліджень не продемонструвало повністю позитивного ставлення педагогів. Таким чином, без належної підготовки реалізація інклюзії у загальноосвітніх школах стає неможливою[2].

В Україні поступово формується система підготовки педагогів до роботи в умовах інклюзивної освіти. Відкриваються курси та тренінги, проводяться науково-практичні семінари й конференції, до співпраці залучаються іноземні фахівці для обміну досвідом. Головною метою цих заходів є формування професійно-особистісної готовності вчителів до впровадження інклюзивної освіти. Така готовність передбачає професійно-гуманістичну спрямованість, включаючи ціннісні орієнтації, необхідні професійні якості та вміння.

За твердженням В. Є. Береки та інших дослідників, «педагог, який працює з дітьми з особливими освітніми потребами, має володіти такими якостями, як готовність допомагати, милосердя, емпатія, толерантність і педагогічний оптимізм»[3, с. 119].

Однак важливою складовою успішної інклюзії є також готовність самих дітей із особливими потребами до навчання в інклюзивному середовищі. Експерти наголошують, що ця готовність значною мірою залежить від підтримки батьків і всіх учасників освітнього процесу, включаючи однолітків. На жаль, питання підготовки звичайних школярів до взаємодії з «особливими» дітьми у науковій літературі висвітлено недостатньо. Дослідження показують, що більшість учнів загальноосвітніх шкіл не мають необхідних навичок та знань для спілкування з дітьми з особливими потребами.

Під час дослідження в Арцизькому ліцеї №4 було проведено оцінку рівня компетентності педагогів, які працюють з дітьми в інклюзивному середовищі. Особлива увага приділялася їхньому вмінню адаптувати вправи для дітей з особливими освітніми потребами.

На першому етапі було зібрано інформацію про педагогічний склад ліцею. Для цього проводилися:

- анкетування педагогів, у якому вони оцінювали свій рівень методичної підготовки, психологічної обізнаності та досвіду роботи в інклюзивному середовищі;

- інтерв'ю з адміністрацією ліцею, щоб дізнатися про політику закладу щодо інклюзії, доступ до додаткового навчання педагогів та їхній досвід у роботі з дітьми з ООП.

Під час практичного етапу проводилися спостереження за роботою педагогів у класі, де навчалися діти з ООП: оцінювалася ефективність використання інтерактивних вправ для розвитку соціальних, когнітивних та мовленнєвих навичок учнів. Велось спостереження за демонстраційними уроками, у яких педагоги мали адаптувати заздалегідь запропоновані інтерактивні вправи.

Для узагальнення даних було проведено оцінку рівня компетентності педагогів за чотирма ключовими критеріями:

- знання методів роботи в інклюзивному середовищі;
- уміння адаптувати інтерактивні вправи відповідно до потреб дітей з ООП;
- емоційна стійкість і здатність створювати комфортну атмосферу;
- навички міжособистісної взаємодії з дітьми та батьками.

Також було проаналізовано, як різні рівні підготовки педагогів вплинули на досягнення дітей із ООП у розвитку їхніх соціальних, когнітивних і мовленнєвих навичок.

Аналізуючи результати дослідження, розділили педагогів на три групи за рівнем їхньої компетентності: високий, середній і низький.

Високий рівень професійної компетентності показали 20% педагогів. Вони демонстрували здатність адаптувати вправи з урахуванням індивідуальних потреб дітей. У результаті їхньої роботи діти швидше засвоювали нові навички та демонстрували більший прогрес.

Середній рівень професійної компетентності у підсистемі «старший дошкільник – першокласник» виявився у 50% педагогів. Вони використовували інтерактивні вправи, але їх адаптація була менш ефективною. Діти показували повільніший розвиток.

Через недостатню методичну та психологічну підготовку низький професійний рівень роботи з дітьми показали 30% педагогів. Вони рідше використовували інтерактивні вправи, що обмежувало розвиток дітей.

Перед педагогами стоїть важливе завдання: підготуватися до уроків, розробити план дій, ефективно втілити його та справедливо оцінити досягнення. Викладання в новому форматі вимагає збереження ключових цінностей і готовності до адаптації цілей залежно від ситуації. Іноді практика може відрізнятись від запланованого, і вчитель повинен оперативно реагувати та приймати відповідні рішення.

Коли в класі є діти з особливими освітніми потребами, іноді учні не одразу розуміють, чому одна дитина не чує, а інша не може самостійно пересуватися. Якщо клас існує тривалий час, у ньому вже є свої правила, лідери та усталені норми. Тому вчителю важливо заздалегідь створити умови для гармонійної комунікації. Саме педагогічна позиція впливає на формування атмосфери довіри та взаєморозуміння в колективі. Чітке визначення пріоритетів і структурування знань допомагають ефективно розвивати соціальні навички учнів.

Компетентність педагога повинна підтверджуватися на практиці. На початковому етапі особливу роль відіграють довіра та почуття підтримки, оскільки саме за таких умов знання засвоюються краще.

Кожна дитина унікальна, але всі мають право на зростання в атмосфері поваги й усвідомлення потреб інших. Інклюзивне навчання має поступово інтегруватися у систему освіти, приносячи позитивні зміни. Це сприятиме згуртованості, розумінню та доброзичливості серед учнів. У демократичній країні освітні проекти, що підкреслюють людську гідність і забезпечують захист прав дітей у навчальному процесі, повинні отримувати максимальну підтримку та реалізацію.

Для роботи з дітьми з ООП педагоги з високим рівнем компетентності використовували такі адаптовані вправи:

- гра «Допоможи герою» для розвитку мовленнєвих і соціальних навичок, коли діти описували вчинки персонажів і пропонували свої варіанти дій;
- картки емоцій, спрямовані на розпізнавання емоцій, формування емпатії та розширення словникового запасу;
- інтерактивні розповіді, де діти мали змогу спільно створювати історії, використовуючи картинки чи інтерактивні дошки, що розвивало комунікацію й творчість.

Виявлено, що педагоги з високим рівнем методичної та психологічної підготовки здатні ефективніше адаптувати інтерактивні вправи для розвитку соціальних, когнітивних та мовленнєвих навичок дітей з ООП.

Отже, дослідження показало, що професійна компетентність педагога є вирішальним чинником успішної реалізації інтерактивних технологій у підсистемі «старший дошкільник – першокласник». Високий рівень підготовки дозволяє не лише ефективно адаптувати вправи до потреб дітей з ООП, але й створити комфортне середовище для їхнього розвитку.

Під час проведення дослідження виявлено прийоми роботи педагогів із дітьми з ООП:

1. Розвиток спостережливості – оскільки ці діти часто мають обмежені знання про світ, слід акцентувати увагу на розвитку навичок спостереження, практичного досвіду, умінь самостійно здобувати знання й застосовувати їх.
2. Заповнення прогалин у знаннях – важливо ідентифікувати типові прогалини у знаннях і поступово їх усувати, щоб уникнути подальшого відставання від однолітків.
3. Стимулювання активності – зважаючи на низьку активність і невпевненість дітей у використанні своїх знань, педагоги повинні всіляко заохочувати їхню участь у навчальному процесі, відзначати навіть невеликі досягнення й формувати дружню атмосферу в класі.

4. Використання наочності – через труднощі у засвоєнні абстрактних понять варто надавати перевагу наочним матеріалам і детальним поясненням, особливо на початкових етапах навчання.

5. Адаптація завдань – враховуючи труднощі з запам'ятовуванням і знижену працездатність, необхідно зменшувати обсяг завдань, надавати більше часу для їх виконання, використовувати додаткові пояснення та знайомі аналогії.

6. Покрокова інструкція – щоб допомогти дітям орієнтуватися в завданнях, слід використовувати поетапні інструкції, дробити завдання на складові частини, формувати вміння планувати діяльність і надавати словесні звіти.

7. Поступове підвищення темпу роботи – збільшення складності та темпу навчання повинно відбуватися поступово, щоб не перевантажувати дитину.

8. Зниження використання ігрових прийомів – через емоційне відставання ігрові методи потрібно зменшувати поступово, формуючи звичні навчальні прийоми.

9. Підтримка мотивації – стимулювати інтерес до навчання через заохочення, адаптацію завдань і створення сприятливих умов для самостійного опрацювання матеріалу.

Таким чином, упровадження цих прийомів допоможе педагогам значно підвищити ефективність навчання дітей із затримкою психічного розвитку, сприяючи їхній успішній адаптації у навчальному середовищі.

3.2. Порівняльна ефективність традиційного й експериментального підходів

Вибір підходу до навчання дітей, особливо тих, що мають особливі освітні потреби (ООП), є одним із ключових факторів, які визначають успішність навчального процесу. В умовах інклюзивної освіти, де діти з різними можливостями взаємодіють у єдиному навчальному середовищі, важливою складовою є порівняння ефективності різних методів і підходів до навчання.

Традиційний підхід до навчання, що застосовується в багатьох освітніх установах, зокрема в початковій освіті, базується на класичній системі навчання, яка передбачає використання лекційних матеріалів, письмових завдань та індивідуальних занять. Важливою особливістю традиційного підходу є акцент на передачу знань від вчителя до учня, що є основною метою навчального процесу.

Використання традиційних методів може бути ефективним для дітей, які не мають серйозних труднощів у навчанні, але для дітей з особливими освітніми потребами традиційна система може виявитися недостатньо гнучкою та адаптованою до їхніх індивідуальних потреб. Це пов'язано з тим, що такі діти потребують спеціальних підходів, врахування їхніх індивідуальних особливостей і створення безпечної та підтримуючої навчальної атмосфери.

Зокрема, у традиційній системі значна увага приділяється розвитку когнітивних навичок, таких як пам'ять, мислення, увага. Однак, у дітей з ООП часто спостерігається потреба в додаткових допоміжних технологіях для розвитку мовленнєвих, соціальних та емоційних навичок. Наприклад, для дітей з порушеннями мовлення традиційні методи можуть бути недостатньо ефективними без застосування спеціальних педагогічних інструментів, таких як інтерактивні вправи.

Експериментальний підхід, що передбачає впровадження інтерактивних технологій, є більш гнучким та адаптованим до потреб учнів з ООП. В основі цього підходу лежить використання сучасних педагогічних інструментів, таких як мультимедійні засоби, інтерактивні вправи, спеціальні програми для розвитку мовлення, а також інші технології, які сприяють розвитку не лише когнітивних, але й соціальних і емоційних навичок.

Інтерактивні технології дозволяють дитині взаємодіяти з навчальним матеріалом у вільному і цікавому для неї форматі, що сприяє підвищенню мотивації до навчання, поліпшенню запам'ятовування та розвитку творчих здібностей. Такі технології також створюють умови для більш активної участі дитини в процесі навчання, що важливо для дітей з ООП, оскільки вони потребують більшої залученості до процесу і підтримки з боку вчителя.

У процесі експерименту, що був проведений в Арцизькому ліцеї №4 та ЗДО «Вербиченька» серед дітей 5-7 років, було застосовано комплекс інтерактивних вправ для розвитку мовленнєвих та соціальних навичок. Це дозволило порівняти ефективність традиційних і експериментальних підходів до навчання в умовах інклюзивної освіти.

Для порівняння ефективності двох підходів було проведено дослідження серед чотирьох дітей з ООП. Усі діти брали участь у навчальному процесі за обома підходами: спочатку за традиційною методикою, а потім за експериментальною, з використанням інтерактивних вправ.

Результати дослідження свідчать про покращення мовленнєвих навичок, розвиток соціальних навичок, зниження рівня тривожності та стресу. Тож можна зробити наступні висновки:

1. Після застосування інтерактивних вправ для розвитку мовлення спостерігалось значне покращення мовленнєвих навичок у дітей, зокрема зниження кількості помилок у вимові та збільшення обсягу словникового запасу. Це було підтверджено тестами на мовленнєву активність, які показали підвищення результатів у порівнянні з традиційним підходом.

2. Діти, які брали участь у групових інтерактивних вправах, почали краще взаємодіяти з іншими учнями. Вони стали більш відкритими та впевненими у спілкуванні, зокрема завдяки ігровим методам, що використовувались під час навчання. Традиційні методи не забезпечували такого рівня взаємодії серед учнів.

3. Використання інтерактивних вправ допомогло знизити рівень стресу у дітей, особливо під час виконання складних завдань. Вправи, які включали елементи релаксації та дихальних вправ, сприяли емоційному розвантаженню, що позитивно впливало на загальний стан дітей під час уроків.

Таблиця 3.1

Порівняльний аналіз результатів традиційного та експериментального підходів

Підходи	Традиційний	Експериментальний	Методи оцінки результатів
Мовленнєві навички	60%	80%	Тестування на вимову, словниковий запас, оцінка активності у мовленнєвих вправах
Соціальна взаємодія	55%	75%	Спостереження за груповою взаємодією, оцінка комунікабельності, рівень участі в групових вправах
Емоційне благополуччя	65%	85%	Оцінка рівня стресу, тривожності через анкети для педагогів та спостереження, самооцінка дітей
Мотивація до навчання	70%	90%	Анкети для педагогів, спостереження за активністю та бажанням брати участь в заняттях
Виконання завдань (продуктивність)	68%	85%	Спостереження за виконанням завдань, оцінка швидкості та точності виконання завдань

Джерело: розроблено автором самостійно на основі власних досліджень.

Для оцінки рівня мовленнєвих навичок проводились тестування, під час яких діти виконували завдання на вимову, артикуляцію та використання нових слів (ДОДАТОК А). Порівняння результатів проводилось до та після впровадження інтерактивних вправ.

У традиційному підході фокус був на виконанні письмових завдань, а у експериментальному підході діти більше практикувались у вербальному спілкуванні через ігрові вправи та інтерактивні завдання, що покращило їх мовленнєву активність.

Для визначення рівня емоційного благополуччя були проведені спостереження та заповнені анкети педагогами. Діти оцінювали свої емоційні стани через самооцінки, а також були відзначені прояви тривожності або стресу. Після застосування інтерактивних методів було зафіксовано покращення емоційного стану завдяки зниженню стресових ситуацій та підвищенню мотивації.

Спостереження за виконанням завдань дозволило оцінити, наскільки швидко та якісно діти виконують навчальні завдання. У експериментальній групі, де використовувались інтерактивні вправи, діти виконували завдання з більшим інтересом та більшою продуктивністю, що підтверджувалося результатами спостережень.

Згідно з отриманими результатами, інтерактивний підхід демонструє значно вищу ефективність у порівнянні з традиційним. Застосування новітніх педагогічних технологій дозволяє не лише покращити когнітивні навички учнів, але й сприяє розвитку їх соціальних та емоційних компетенцій. Це особливо важливо для дітей з ООП, які потребують особливого підходу до навчання.

Результати також показують, що інтерактивні вправи можуть знижувати рівень тривожності та стресу у дітей, що є важливим аспектом у навчанні дітей з особливими освітніми потребами. Традиційні методи не здатні забезпечити такого рівня підтримки та інтерактивної участі, що підвищує рівень їх мотивації та залученості до навчання.

Введення інтерактивних вправ значно покращило мовленнєві та соціальні навички дітей, порівняно з традиційним методом, що зосереджувався лише на індивідуальних завданнях.

Використання інтерактивних вправ також допомогло знизити рівень стресу та тривожності у дітей, покращивши їх емоційний стан і знижуючи психологічний тиск, який виникає в традиційних методах навчання.

Рівень мотивації учнів до навчання в експериментальній групі був значно вищим, що показує, що інтерактивні методи значно підвищують зацікавленість у процесі навчання і сприяють більшому залученню дітей до роботи.

Таким чином, інтерактивний підхід продемонстрував свою ефективність у порівнянні з традиційними методами, особливо в контексті навчання дітей з ООП. Важливими факторами для досягнення успіху стали збільшення соціальної взаємодії, розвиток мовленнєвих та емоційних навичок, а також значне підвищення рівня мотивації і продуктивності учнів.

Основні завдання корекційного навчання дітей із затримкою психічного розвитку (ЗПР):

- розвиток сприймання та вищих психічних функцій, які є основою для формування вищих психічних функцій. Розвиток сприймання сприяє збагаченню знань про навколишній світ, усвідомленню зв'язків між предметами й явищами, що, у свою чергу, стимулює розвиток мислення та мовлення дітей;
- зміцнення працездатності й уваги, необхідно розвивати здатність дітей зосереджуватись, працювати цілеспрямовано, ставити перед собою мету, визначати способи її досягнення та оцінювати отримані результати.
- формування навчальної мотивації, виховання у дітей бажання вчитися, впевненість у власних силах і усвідомлення своїх досягнень.

Зазначені завдання реалізуються як на уроках, так і під час позакласної діяльності. Для цього потрібна спільна робота вчителів, психологів і батьків. Ефективна взаємодія між учасниками освітнього процесу дозволяє створити оптимальні умови для розвитку дитини з особливими освітніми потребами, забезпечуючи індивідуальний підхід до навчання та виховання.

Педагоги повинні адаптувати навчальні матеріали відповідно до можливостей дітей, застосовуючи сучасні корекційно-розвивальні методики. Психологи також відіграють ключову роль у діагностиці особливостей психічного розвитку дитини, розробці індивідуальних програм розвитку та консультуванні педагогів і батьків. Батьки ж є важливими партнерами у цьому процесі, оскільки вони забезпечують підтримку дитини в домашніх умовах і сприяють формуванню позитивного ставлення до навчання.

Спільна діяльність включає регулярний обмін інформацією між вчителями, психологами та батьками, участь у спільних тренінгах та семінарах, а також узгодження стратегій корекційної роботи. Завдяки такому підходу можна створити єдине освітньо-розвивальне середовище, де дитина почуватиметься комфортно і матиме змогу розвивати свої здібності.

У дітей із нормальним розвитком природно виникає потреба у здобутті нових знань і вражень, що характеризується як пізнавальна мотивація першокласника. Однак іноді причиною їхньої неготовності до школи стає недостатній рівень саморегуляції або слабо виражені соціальні мотиви для навчання. Через це психологічні компоненти, необхідні для успішного старту в навчанні, можуть бути частково сформовані або взагалі не розвинені.

Щодо дітей з особливими освітніми потребами, то їхній рівень готовності до навчання часто поступається ровесникам. Вони можуть стикатися з труднощами у пізнавальних процесах, таких як сприйняття, пам'ять і мислення. Наприклад, діти з розумовою відсталістю, затримкою психічного розвитку, дитячим церебральним паралічем або порушеннями мовлення зазвичай мають недостатньо сформовану самооцінку, низький рівень саморегуляції та слабкі навички словесної регуляції власних дій. Часто вони проявляють пасивність, схильність до імпульсивної поведінки, а також невірно оцінюють власні можливості – або занижуючи, або переоцінюючи їх.

Учителям, які працюють з такими дітьми, важливо приділяти особливу увагу не лише засвоєнню базових знань, але й цілеспрямованому розвитку компонентів психологічної готовності до навчання. Це особливо важливо на

початку навчального року, коли формується фундамент для подальшого освітнього процесу.

На основі зазначених чинників розроблено низку заходів, спрямованих на вдосконалення інклюзивної освіти в Арцизькому ліцеї №4. Ці заходи є частиною комплексного плану розвитку освітнього закладу, який орієнтований на забезпечення рівного доступу до якісної освіти для всіх дітей, незалежно від їхніх освітніх потреб і можливостей (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

**Шляхи підвищення ефективності інклюзивної освіти в підсистемі
«старший дошкільник – першокласник»**

Основа	Зміст	Наукове обґрунтування
Аналіз сучасного стану ліцею	Вивчення освітнього середовища, матеріально-технічної бази, кадрового потенціалу та ставлення до інклюзії.	Дослідження слабких і сильних сторін дозволяє спрямувати зусилля на вдосконалення необхідних аспектів, що відповідає принципам системного підходу в освіті.
Законодавча база України	Закон України «Про освіту», Закон України «Про загальну середню освіту», Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю.	Забезпечує нормативну основу для формування інклюзивного середовища, спрямованого на доступність і якість освіти.
Досвід інших навчальних закладів	Успішні практики шкіл регіону, інтеграція інноваційних методик, розробка індивідуальних освітніх траєкторій.	Адаптація перевірених підходів сприяє ефективному впровадженню інклюзивних практик, що підвищує якість і знижує ризики невдач.
Рекомендації МОН України	Інструкції щодо організації навчання дітей з ООП, підготовки педагогів і залучення фахівців.	Державні рекомендації орієнтують освітні установи на відповідність національним і міжнародним стандартам.
Соціально-культурні особливості ліцею	Специфіка контингенту учнів, рівень толерантності, участь батьків і громади.	Врахування локальних факторів сприяє кращій інтеграції дітей з ООП у середовище та адаптації інклюзивних підходів.
Потреби дітей і їхніх родин	Врахування індивідуальних психофізичних особливостей і соціальних потреб.	Орієнтація на потреби дитини є основою індивідуалізації навчального процесу, що відповідає принципам дитиноцентризму в педагогіці.
Психолого-педагогічні рекомендації	Адаптація методик викладання, залучення міждисциплінарних команд, створення сприятливого середовища.	Психологічна підтримка і адаптивні методи сприяють соціалізації та розвитку дітей з ООП, формуючи комфортне середовище для їхнього навчання.

Джерело: розроблено автором самостійно на основі власних досліджень.

Отже, інклюзивна освіта, зокрема в підсистемі «старший дошкільник – першокласник», базується на принципах рівності та доступності.

Запропоновані основи розробки шляхів підвищення інклюзивної освіти в Арцизькому ліцеї №4 базуються на принципах системного підходу, дитиноцентризму та інтеграції. Аналіз сучасного стану навчального закладу дозволив визначити ключові напрями вдосконалення, а нормативно-правова база забезпечує юридичний фундамент для реалізації змін.

Досвід інших освітніх закладів свідчить про ефективність адаптації перевірених методик, а рекомендації Міністерства освіти і науки України задають стандарти, які слугують орієнтиром для інклюзивної практики. Врахування соціокультурних особливостей Арцизького ліцею №4 дозволяє створити комфортне середовище, орієнтоване на потреби дітей з особливими освітніми потребами.

Індивідуальний підхід до кожної дитини забезпечує не лише академічний, а й соціальний розвиток, сприяючи формуванню толерантного і згуртованого учнівського колективу. Це відповідає сучасним викликам та концепції Нової української школи, яка спрямована на забезпечення рівного доступу до якісної освіти.

Моніторинг ефективності заходів та підтримка педагогів, включаючи законодавче регулювання, дозволяють вдосконалювати підходи до інклюзивного навчання, забезпечуючи його сталість і результативність.

Сучасні підходи до оцінювання орієнтовані на результат виконаної роботи, а не на саму дитину. Учні молодшого шкільного віку зазвичай не можуть чітко розділяти свої дії та їх наслідки від оцінки власної особистості. Тому важливо, щоб під час оцінювання увага акцентувалася на досягненнях і зусиллях учня, а не на його особистих характеристиках. Використання символів на зразок «зірочок» чи «білочок» замість оцінок також є небажаним. Учитель має чітко та лаконічно пояснювати результати, акцентуючи на рівні знань і навичок, які дитина демонструє.

Заохочення навіть незначних успіхів відіграє ключову роль у навчанні дітей з особливими освітніми потребами. Визнання їхніх досягнень допомагає розвивати віру у власні сили, формувати впевненість у собі та мотивує до подальшого навчання.

Порівняння традиційного та експериментального підходів показало, що інтерактивні технології мають вищу ефективність у навчанні дітей з ООП, особливо в умовах інклюзивної освіти. Вони сприяють розвитку не лише когнітивних, але й соціальних та емоційних навичок учнів, створюючи для них безпечне і підтримуюче середовище. Традиційний підхід, хоча й залишається важливим, потребує доповнення та адаптації для роботи з дітьми, які мають особливі освітні потреби.

Висновки до третього розділу

В третьому розділі кваліфікаційної роботи висвітлено професійну компетентність педагога як провідного чинника успішного впровадження інтерактивних технологій у підсистемі «старший дошкільник – першокласник» та здійснено порівняльний аналіз традиційного та експериментального підходів інклюзивної освіти.

Професійна компетентність педагогів є ключовим фактором успішного впровадження інтерактивних технологій в освітній процес для дітей з особливими освітніми потребами. Знання педагогів щодо специфіки розвитку дітей, уміння застосовувати різноманітні інтерактивні методи та індивідуальний підхід є необхідними для створення ефективного навчального середовища. Важливим є також постійне вдосконалення професійних навичок через підвищення кваліфікації та участь у навчальних програмах, що дозволяють краще адаптувати інноваційні методики до потреб дітей.

Порівняльний аналіз традиційного та експериментального підходів до використання інтерактивних технологій в підсистемі «старший дошкільник –

першокласник» показує значні переваги експериментального підходу. Впровадження інноваційних методик у навчальний процес Арцизького ліцею №4 дозволяє досягати вищих результатів у розвитку когнітивних, соціальних та комунікативних навичок дітей з ООП. Експериментальні методи сприяють більш ефективній адаптації дітей до початкової школи, знижують рівень стресу та підвищують мотивацію до навчання. Порівняно з традиційними методами, експериментальний підхід виявився більш ефективним у створенні інклюзивного освітнього середовища, яке враховує потреби дітей з ООП.

Загалом, експериментальний підхід до реалізації інклюзивної освіти в підсистемі «старший дошкільник – першокласник» дозволяє значно покращити якість навчання та соціалізації дітей з особливими освітніми потребами. Успішне впровадження інтерактивних технологій, залежно від професійної компетентності педагогів, має вирішальне значення для розвитку інклюзивного навчального середовища.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження ефективності і значущості інтерактивних технологій в інклюзивній освіті у підсистемі «старший дошкільник – першокласник» дозволило сформулювати наступні висновки:

1. Теоретичний аналіз проблеми організації інклюзивного навчання показав, що сутність інклюзивної освіти полягає у забезпеченні кожної людини доступом до якісних освітніх послуг за місцем проживання. Інклюзивна освіта являє собою систему та процес, що спрямовані на набуття знань, умінь і навичок кожною дитиною, зокрема дітьми з інвалідністю, у середовищі загальноосвітнього закладу.

Інклюзивне навчання розглядається як комплексний підхід, що забезпечує рівні можливості для здобуття якісної освіти дітьми з особливими освітніми потребами. Воно базується на організації навчального процесу в загальноосвітніх закладах із використанням особистісно-орієнтованих методик, які враховують індивідуальні особливості навчально-пізнавальної діяльності дітей.

Також розмежовано поняття «інтеграція» та «інклюзія». Встановлено, що інтеграція є результатом інклюзії, а не навпаки. Філософія інклюзії, спираючись на права та свободи людини, має більш глибокий та всебічний вплив порівняно з інтеграцією.

2. Огляд зарубіжного досвіду організації інклюзивного навчання молодших школярів вказує на те, що становлення інклюзивної освіти в Україні відбувається значною мірою на основі міжнародного досвіду. Однак стало зрозуміло, що розвиток національної інклюзивної освіти не буде ефективним, якщо застосовувати лише механічне перенесення успішних зарубіжних моделей освітньої інтеграції в українські навчальні заклади без їхнього осмислення та адаптації. Досвід показує, що для успішного розвитку інклюзивної освіти необхідно враховувати місцеві особливості та

використовувати місцеві ресурси, в іншому випадку такі рішення можуть бути недоцільними. Науковці вважають, що основним принципом інклюзивної освіти є гнучкість і здатність реагувати на постійні інновації, оскільки це дозволяє створювати сильну, динамічну та адаптивну систему в межах місцевого культурного середовища.

3. Діти з обмеженими освітніми потребами (ООП) мають різноманітні психологічні особливості, що залежать від типу та ступеня порушень. Зазвичай вони демонструють порушення пізнавальної діяльності, зокрема проблеми з пам'яттю, увагою, мисленням, сприйманням. У деяких випадках це проявляється у повільнішому засвоєнні інформації та складнощах з абстрактними поняттями. Діти з ООП можуть бути емоційно нестабільними, мати труднощі в самоконтролі, низьку самооцінку. Їхня мотивація до навчання може бути низькою, що вимагає додаткової підтримки. Зазначається повільніше засвоєння навчального матеріалу, потреба в спеціальних методах навчання і корекції, а також індивідуальний підхід до кожної дитини.

4. Діти з ЗПР мають певні загальні риси: у них спостерігаються нерівномірні порушення психічних функцій, що відрізняє їх від дітей з розумовою відсталістю, де порушення є тотальними. Порушення психіки мають парціальний характер, тобто спостерігається мозаїчність порушень компонентів пізнавальної діяльності. З одного боку, такі діти зберігають здатність до компенсації психічної діяльності завдяки збереженню деяких функцій, а з іншого – наявність «слабких місць» спричиняє серйозні труднощі під час навчання та потребує спеціальної корекції. У дітей з ЗПР порушення розумової діяльності мають вторинний характер і є наслідком незрілості мотиваційної сфери, зокрема при різних формах інфантилізму.

5. У рамках дослідження були розроблені та апробовані інтерактивні методики для роботи з дітьми в підсистемі «старший дошкільник – першокласник» на базі Арцизького ліцею №4. Завдяки використанню інтерактивних підходів, було досягнуто значного покращення у розвитку мовленнєвих та когнітивних навичок дітей. Інтерактивні методики, такі як

рольові ігри, ситуаційні вправи, та колективне обговорення, створили сприятливі умови для активної участі дітей у навчальному процесі, що сприяло більш глибокому засвоєнню матеріалу та розвитку соціальних навичок.

6. Інтерактивні технології є ефективним інструментом для забезпечення якісного навчання дітей з особливими освітніми потребами (ООП). Проте недостатня адаптація методик до специфіки інклюзивного середовища та обмежена підготовка педагогів до роботи в умовах інклюзії стримують повноцінне впровадження цих технологій.

7. Було визначено специфіку навчальних і виховних потреб дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку з ООП. Зокрема, для цих дітей характерні:

- розвиток комунікативних навичок, зокрема через спрощення мовленнєвих завдань;
- поступове ускладнення пізнавальних завдань з урахуванням індивідуальних можливостей;
- використання методик, що стимулюють самостійність і формують впевненість у власних силах;
- створення середовища, яке підтримує толерантність і взаємодію між дітьми;
- розвиток емоційної стійкості та мотивації через позитивне підкріплення;
- організація навчального процесу, що враховує специфіку фізичного та психічного стану дітей.

7. Результати дослідження підтвердили, що інтерактивні методики ефективно відповідають цим потребам завдяки своїй гнучкості, залученню учнів до активної взаємодії та створенню сприятливих умов для розвитку соціальних, когнітивних і емоційних навичок.

8. Порівняльний аналіз ефективності традиційних і інтерактивних підходів до інклюзивної освіти показав, що інтерактивні методи значно підвищують мотивацію дітей до навчання, сприяють кращій адаптації учнів з особливими потребами до шкільного середовища та покращують взаємодію між учнями з різними можливостями. Традиційні методи, хоча й залишаються ефективними, не забезпечують настільки активну та інклюзивну взаємодію, як інтерактивні підходи.

9. Практичні рекомендації щодо впровадження інтерактивних технологій в освітній процес включають застосування інтерактивних методик для розвитку комунікативних та соціальних навичок, особливо в умовах інклюзивної освіти; використання технологій, що сприяють індивідуалізації навчання та дозволяють враховувати потреби кожної дитини, зокрема дітей з особливими освітніми потребами; підготовку педагогів до використання інтерактивних технологій шляхом професійного навчання та підвищення кваліфікації; регулярне оцінювання результатів впровадження інтерактивних методик для коригування навчального процесу та оптимізації освітніх стратегій.

У цілому, інтерактивні технології, адаптовані до потреб дітей з ООП, є перспективним напрямом у підвищенні ефективності інклюзивної освіти. Їх впровадження сприяє не лише навчальній інтеграції, але й соціалізації дітей у колективі, створюючи основу для повноцінного розвитку особистості в умовах сучасного освітнього середовища.

Таким чином, результати проведеного дослідження доводять, що інтерактивні методи та технології навчання в підсистемі «старший дошкільник – першокласник» не тільки підвищують ефективність навчального процесу, але й сприяють створенню інклюзивного середовища, в якому кожен учень, незалежно від своїх здібностей, має можливість повноцінно розвиватися.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Аймедов К. В., Бабієнко В. В., Бабієнко В. А., Сторож В. В. Загальна педагогіка та історія педагогіки: підруч. для студ. вищ. навч. закл. К.: Слово, 2014. 348 с.
2. Аносов І. П., Елькін М. В., Головкова М. М. Основи науково-педагогічних досліджень: навчальний посібник. Мелітополь : ТОВ «Видавничий будинок ММД», 2015. 218 с.
3. Берека В. Є. Галас А. В. Професійна компетентність вчителя початкових класів: навчально-методичний посібник для вчителів. Харків: Вид-во «Ранок», 2018. 496 с.
4. Беленька Г. В. Дитина: програма виховання і навчання дітей від двох до семи років. Київ : ун-т ім. Б. Грінченка, 2017. 492 с.
5. Биков В., Лещенко М. Цифрова гуманістична педагогіка відкритої освіти. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2016. № 4. С. 115–130.
6. Бойчук Ю. Д., Васильєва К. І., Голуб Н. М. Дитина з особливими освітніми потребами: медичні та психолого-педагогічні аспекти розвитку, навчання і виховання: навч.-метод. посіб. Харків : ХАНО, Вид-во «Точка», 2014. 292 с.
7. Бойчук Ю. Д. Основи спеціальної та інклюзивної освіти: навчальний посібник. Харків: Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, 2018. 338 с.
8. Вержиховська О. М., Гончарук Н. М., Рудзевич І. Л. Спеціальна методика виховання дітей з тяжкими порушеннями мовлення : навчально-методичний посібник. Вид. 2-е перероб. і доп. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2017. 272 с.
9. Гладун М., Сабліна М. Сучасні онлайн інструменти інтерактивного навчання як технологія співробітництва. *Електронне наукове*

фахове видання «Відкрите освітнє Е-середовище сучасного університету». 2018. № 4. С. 33–43. URL: <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2018.4.3343> (дата звернення: 29.11.2024).

10. Гриб'юк О. О., Дем'яненко В. М., Жалдак М. І., Запорожченко Ю. Г. Система психолого-педагогічних вимог до засобів інформаційно-комунікаційних технологій навчального призначення : монографія. К.: Атіка, 2014. 172 с.

11. Дергунова О. Предметно-маніпулятивна діяльність як провідна діяльність раннього дитинства. *Молодий вчений*. 2023. № 9 (121). С. 76–80. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-9-121-15> (дата звернення: 10.12.2024).

12. Древняк Л. П. Логопедична розминка, як сучасна форма мовленнєвого розвитку дошкільника. Кривий Ріг, 2020. 38 с.

13. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2014. 424 с.

14. Дятленко Н. М., Софій Н. З., Мартинчук О. В., Найда Ю. М. Асистент учителя в інклюзивному класі: навчально-методичний посібник. К.: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. 172 с.

15. Заєркова Н. В., Трейтяк А. О. Інклюзивна освіта від А до Я: poradnik для педагогів і батьків. К., 2016. 68 с.

16. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України про освіту щодо організації інклюзивного навчання» від 5.06.2014 року №1324 URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1324-18> (дата звернення: 30.11.2024).

17. Злепко С. М., Тимчик С. В., Федосова І. В. Сучасні інформаційні технології в науці та освіті : навчальний посібник. Вінниця : ВНТУ, 2018. 145 с.

18. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта як модель соціального устрою. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2014. № 2. С. 7–18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DLog_2014_2_3 (дата звернення: 29.11.2024).

19. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Інклюзивна освіта: від основ до практики: монографія. К.: ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с.
20. Концепція нової української школи. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text> (дата звернення: 02.12.2024).
21. Кузава І. Б. Інклюзивна освіта дошкільників, які потребують корекції психофізичного розвитку: теорія і методика : моногр. Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2013. 292 с.
22. Казачінер О. Використання технології айсбрейкінгу на навчальних заняттях «технології інклюзивної освіти» для вчителів філологічних дисциплін у системі підвищення кваліфікації. *Молодий вчений*. 2018. Вип. 11 (63). С. 235-237. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/3461> (дата звернення: 19.11.2024).
23. Калмикова Л. О. Формування у дітей старшого дошкільного віку мовленнєвої діяльності: діагностико-розвивальний комплекс. Київ: «Слово», 2016. 380 с.
24. Коваль Л. В. Програмно-методичний комплект «Комп'ютерна азбука» для дошкільних закладів та підготовчих класів початкової школи. 2014. 24 с.
25. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Інклюзивна освіта: від основ до практики : монографія. К. : ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с.
26. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник. Харків : Вид-во «Ранок», 2019. 304 с.
27. Компанець Н. М., Коваль-Бардаш Л. В Включення дітей з особливими потребами у соціальне середовище: особливості формування

комунікації та подолання поведінкових розладів : навчально-методичний посібник. Київ, 2020. 137 с.

28. Кравчук І. І. Актуалізація інклюзивної освіти учнів передшкільного та молодшого шкільного віку – сучасна тенденція гуманізації українського соціуму. Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації»: Збірник наукових праць. Переяслав, 2024. Вип 111. С. 96–100.

29. Кравчук І. І. Педагогічний потенціал інтерактивних технологій інклюзивної освіти дітей 5-7 років. *Науковий пошук студентів XXI ст.: актуальні питання гуманітарних і соціально-економічних наук*. За матеріалами X Всеукраїнської науково-практичної конференції «Науковий пошук студентів та аспірантів XXI ст.: сучасні проблеми та тенденції розвитку гуманітарних і соціально-економічних наук» (15 листопада 2024 р.). Ізмаїл: РВВ ІДГУ, 2023. Вип. 10. С. 58–62.

30. Лист від МОН України «Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання» від 01.10.2015 №912. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-kontseptsii-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannya> (дата звернення: 17.11.2024).

31. Лист МОН України «Про організацію навчально-виховного процесу учнів з розумовою відсталістю та затримкою психічного розвитку» № 1/9-413 від 13.08.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-413729-14#Text> (дата звернення: 12.11.2024).

32. Литвинова С. Г., Мельник О. М. Використання електронних освітніх ігрових ресурсів у навчально-виховному процесі початкової школи : метод. рекомендації. Київ : Компринт, 2016. 85 с.

33. Максимова О.О. Ознайомлення дітей з суспільним довкіллям: навчальний посібник. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2022. 175 с.

34. Мельник Л. В. Інтерактивні методи навчання як засіб формування комунікативних умінь у студентів ВНЗ. *Матеріали XXIX Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Тенденції та*

перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації»: Зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький, 2017. Вип. 29. 692 с.

35. Мельникова О. М. Актуальні проблеми дошкільної педагогіки: навч.-метод. посіб. для студ. спец. «Дошкільна освіта». Умань: АЛМІ, 2018. 250 с.

36. Нагорна О. Б. Особливості корекційно-виховної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Навчальний посібник. Рівне, 2016. 104 с.

37. Ніколаєску І. О. Практичні основи акмеологічного розвитку особистості в умовах освітньо-інформаційного простору: навчально-методичний посібник. Черкаси: ОПОПП, 2014. 55 с.

38. Новак Л. Г. Методи та форми організації інтерактивної навчальної діяльності учнів нової української школи. 2021. С. 7–20. URL: <https://naurok.com.ua/metodi-ta-formi-organizaci-interaktivno-navchalno-diyalnosti-uchniv-novo-ukra-nsko-shkoli-250140.html> (дата звернення: 20.10.2024).

39. Носенко Ю. Г., Гета А. В., Заїка В. М., Коваленко В. В. Сучасні засоби ІКТ підтримки інклюзивного навчання : навчальний посібник. Полтава : ПУЕТ, 2018. 261 с.

40. Обухівська А. Г., Ілляшенко Т. Д. Інноваційні технології в діяльності інклюзивно-ресурсного центру : метод. посіб. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2019. 228 с.

41. Обухівська А. Г., Жук Т. В., Ілляшенко Т. Д. Консультативно-діагностичний супровід дітей з особливими освітніми потребами в діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій : посіб. К.: УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2016. 247 с.

42. Офіційний сайт Арцизького ліцею №4 з початковою школою та гімназією. URL: <https://school4-licey.klasna.com/> (дата звернення: 29.10.2024).

43. Павелків Р. В. Вікова психологія. К.: Кондор, 2015. 469 с.

44. Пометун О. І., Пирожено Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посібник. Київ : Видавництво А.С.К., 2014. 136 с.
45. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта : навч. посіб. Київ : ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 300 с.
46. Порошенко М. А. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів: навчально-методичний посібник. Київ, 2018. 252 с.
47. Поясок Т. Б. Інтерактивний навчальний посібник «Сучасні технології освітнього процесу»: навчальний посібник. Кременчук : ПП Щербатих О. В., 2019. 224 с.
48. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти № 483-2022-п від 28.04.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.11.2024).
49. Прокопенко І. Ф. Інклюзивне та інтегроване навчання: стан, проблеми і перспективи: збірник наукових праць. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди; «Мітра», 2019. 198 с.
50. Сисоєва С. О. Інтерактивні технології навчання дорослих: навчально-методичний посібник. *НАПН України, Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих*. К.: ВД «ЕКМО», 2014. 324 с.
51. Скрипник Т. В. Освіта дітей з аутизмом : від міфу до реальності: навчально-наочний посіб. К. : Гнозис, 2014. 26 с.
52. Сухорукова Г. Інтерактивна взаємодія суб'єктів навчально-пізнавальної діяльності в педагогічному процесі. *Методика навчання інформатики та ІКТ*. № 4. 2012. С. 27-31.
53. Таранченко О. М. Стратегія сучасного викладання: надання підтримки учням з особливими потребами в умовах інклюзивного навчання. *Початкова школа*. 2013. № 4. С. 51–55.

54. Таранченко О. М. Сучасні підходи задоволення навчальних потреб учнів з порушеннями психофізичного розвитку в спеціальних та інклюзивних закладах освіти. Дефектологія. Особлива дитина: навчання та виховання. 2013. № 1. С. 23–27.
55. Тарнавська Н. П. Інклюзивна педагогіка: Навчальний посібник для науково-педагогічних працівників, студентів закладів вищої освіти. Житомир: вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2020. 248 с.
56. Тельчарова О. С. Педагогіка раннього дитинства : навч-метод. посібник. Харків : В-во Іванченка І., 2017. 228 с.
57. Федорова М. А. Виховання моральної поведінки у дітей дошкільного віку засобами усної народної творчості: монографія. Житомир: Поліграфічний центр ЖДУ, 2014. 167 с.
58. Федорова М.А., Максимова О. О., Сорочинська О. А. Дошкільна педагогіка (частина 1): навчально-методичний посібник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2024. 80 с.
59. Чеботарьова О., Блеч Г., Бобренко І., Гладченко І. Особливості реалізації компетентнісного підходу в освіті дітей з інтелектуальними порушеннями : навчально-методичний посібник. К.: ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2019. 233 с.
60. Царькова О. В. Феномен психологічного відторгнення допомоги у батьків, які виховують дітей з особливими потребами. Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Психологічні науки. 2014. Вип. 2(12). С. 208–213. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdups_2014_2_12_40 (дата звернення: 21.11.2024).

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Фрагменти дослідно-експериментальної роботи

1. Артикуляційні вправи:

- повторити за педагогом ряд складів: ба-ба-ба, па-па-па, та-та-та.

Завдання полягало у правильному відтворенні звуків із належною артикуляцією;

- промовити скоромовку (наприклад, «Коси коса, поки роса»).

Оцінювалась чіткість і плавність вимови.

2. Ігри на звуковий аналіз – «Знайди звук». Учитель називає слова, а дитина повинна визначити, на якому місці в слові звучить заданий звук (на початку, в середині, в кінці).

3. Артикуляційні завдання з картинками – дитина отримувала малюнки (наприклад, із зображенням лелеки, лимона, лампи) і повинна була назвати об'єкти, чітко вимовляючи звук «Л».

Завдання для збагачення словникового запасу:

1. Гра «Добери слово» - необхідно доповнити речення словом, яке найбільше підходить. Наприклад, На дереві сидить ... (птах). Сонце світить яскраво, бо на вулиці ... (літо).

2. Складання асоціативного ланцюжка – необхідно назвати слова, які асоціюються із літом (наприклад, море, сонце, канікули).

3. Розширення синонімічного ряду – учитель називає слово (наприклад, «великий»), а дитина повинна знайти якомога більше синонімів (наприклад, величезний, гігантський).

Завдання для розвитку граматичної структури мовлення:

1. Закінчи речення: «Взимку дерева вкриті ...» (наприклад, «снігом»).

2. Складання речень – дитина отримувала 3-4 слова (наприклад, «м'яч», «грає», «хлопчик») і повинна була скласти правильне речення.

3. Виправ помилку – учитель навмисно допускав граматичну помилку в реченні, наприклад, «Діти піде на прогулянку» або «Я з'їв яблуко, який був смачний». Дитина повинна була виправити помилку.